

Hyviä tyyppejä on

– selvitys
erityistarpeisten
korkeakoulu-
opiskelijoiden
uraohjauksesta,
erityisen tuen
toteutumisesta ja
työllistymisen
tukemisesta
Hämeen ammatti-
korkeakoulussa

monenlaisia

Irmeli Lignell ja Päivi Pynnönen

Hyviä tyypejä on monenlaisia

Irmeli Lignell ja Päivi Pynnönen

e-julkaisu

ISBN 978-951-784-798-8 (PDF)

ISSN 1795-424X

HAMKin e-julkaisuja 5/2018

© Hämeen ammattikorkeakoulu ja kirjoittajat

JULKAISIJA – PUBLISHER

Hämeen ammattikorkeakoulu

PL 230

13101 HÄMEENLINNA

puh. (03) 6461

julkaisut@hamk.fi

www.hamk.fi/julkaisut

Ulkoasu: HAMK Julkaisut ja Pirjo Järvelä, Graafinen Idea

Taitto: Pirjo Järvelä, Graafinen Idea

Hämeenlinna, elokuu 2018

Sisällys

Johdanto.....	4
• Selvityksen tausta, tarkoitus ja toteutuminen.....	5
• Opiskelu sujumaan esteettömästi ja saavutettavasti ammattikorkeakoulussa.....	5
2.1 Oppimisympäristöjen esteettömyys.....	7
2.2 Yhdenvertaisuus ja osallisuus.....	8
2.3 Opiskelumotivaatio	9
2.4 Haasteet opiskelussa	10
2.5 Opiskelukyky	11
2.6 Yksinäisyys ja syrjäytyminen	12
2.7 Erityistarpeiset korkeakouluopiskelijat ja opiskelun tukeminen	13
• Uraohjauksella joustavasti omalle alalle	16
3.1 Uraverstas ja Työuralle-sivusto uraohjauksen ja työllistymisen tukena	17
• Vammaisten ja erityistarpeisten korkeakouluopiskelijoiden työllistymisen tukeminen	19
4.1 Yhdenvertaisuus ja monimuotoisuus työelämässä.....	20
4.2 Ohjauksella kohti työelämää	21
5 Pohdinta.....	23

Johdanto

Korkeakouluihin ja opiskelijoiden ohjaukseen on kehitettävä uusia toimintatapoja, joilla voidaan tukea erityistarpeisten ja vammaisten korkeakouluopiskelijoiden työllistymistä. Opiskelijoiden moninaiset oppimisen vaikeudet ovat luoneet uusia haasteita korkeakoulutuksen ja opiskelijan ohjauksen kehittämiseksi. Korkeakoulututkintoa arvostetaan Suomessa ja yhä useampi vammaisen nuori opiskelija voi hakeutua unelmiensa korkeakouluopintoihin ja ammattiin riippumatta rajoitteistaan. Monella tukea tarvitsevalla vastaavalla korkeakoulutetulla on kuitenkin edelleen haasteita saada opiskelunaikaisia harjoittelupaikkoja ja työpaikkoja valmistumisen jälkeen. Heidän työllistymisensä edistäminen edellyttää korkeakoulun henkilöstöltä uudenlaista osaamista, opettajuuden perustana olevan eettisen arvopohjan tarkastelua, yhdenvertaisuuden edistämistä ja toimenpiteitä erityistarpeisten opiskelijoiden ohjaamiseen.

Euroopan sosiaalirahaston ja Hämeen ELY keskuksen rahoittamaa Osaaminen ratkaisee -hanketta (ORA-hanke) toteutettiin vuosina 2015–2017. Toteuttajina ovat toimineet Hämeen ammattikorkeakoulun Ammatillisen osaamisen ja Älykkäät palvelut -tutkimusyksiköt sekä vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö Vamlas. Tavoitteena on ollut Hämeen ammattikorkeakoulun erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opiskelun yhdenvertaisuuden, saavutettavuuden ja esteettömyyden sekä työllistymisen edistäminen. Hankkeessa toteutettiin kolmea tavoitetta:

- 1 vahvistaa nuorten työllistymistä tukevaa osaamista ja tuoda sitä näkyväksi
- 2 monimuotoistaa korkeakoulun työelämäyhteistyötä huomioiden erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tarpeet
- 3 kehittää opiskelijoiden työllistymistä edistäviä uusia ohjaukseen käytänteitä.

Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työllistymistä edistävän osaamisen vahvistamiseksi ja näkyväksi tekemiseksi perustettiin kaksi avointa oppimisympäristöä. Oppimisympäristöt nimettiin verstaiksi. Uraverstaassa opiskelijat ovat saaneet vahvistusta oman osaamisensa esille tuottamiseen uravalmennuksen ja multimodaalisen portfolion avulla. Avustavan teknologian verstaassa opiskelijat, kokemusasiantuntijat ja HAMKin henkilökunta ovat tutustuneet ja saaneet koulutusta oppimisessa ja tietotyön tekemisessä hyödyllisiin digitaalisiin avustavan teknologian ratkaisuihin.

Hanketoiminnan tuloksena syntyi jalostettu HAMKin ohjauksen toimintamalli, jossa huomioidaan uraohjauksen merkitys opiskelun ja työllistymisen tukemisessa. Lisäksi erityisasiantuntijat, kuten vammaisjärjestöjen työllisyysneuvojat ja kokemusasiantuntijat, ovat perehdyttäneet ammattikorkeakoulun henkilökuntaa vammaisten ja erityistarpeisten nuorten ohjaukseen. Järjestetyt työelämäfoorumit opiskelijoille ja työnantajille ovat toimineet monimuotoisen työelämän edistämisen verkostoitumis- ja kohtaamispaikkoina. Toiminnalla on lisätty työnantajien tietoa ja valmiuksia rekrytoida osaamiseltaan erilaisia työntekijöitä. Työelämäfoorumeissa on pyritty vaikuttamaan työnantajien asenteisiin ja arvomaailmaan erilaisia työntekijöitä kohtaan mm. kannustamalla olemaan rohkea työllistäjä ja huomioimaan rekrytoinnissaan ja työyhteisöissään monimuotoisuuden. Hankkeessa saatujen tulosten perusteella verstaatoiminnat ja niissä tuotetut materiaalit on jalkautettu korkeakouluun pysyvästi. Näillä pyritään tukemaan henkilöstön ohjausosaamista sekä opiskelijoiden yksilöllisten oppimistarpeiden huomioimista työllistymistä ajatellen.

● **Selvityksen tausta, tarkoitus ja toteuttaminen**

Tämä selvitys uraohjauksen, erityisen tuen ja työllistymisen teemoista Hämeen ammattikorkeakoulussa toteutettiin osana ORA-hanketta. Selvityksen tarkoituksena on kuvata tekijöitä, jotka vaikuttavat Hämeen ammattikorkeakouluopiskelijan työllistymiseen, uraohjaukseen ja opiskelijan erityiseen tukeen ja ohjaukseen. Selvityksen aineistoa kerättiin eri koulutusalojen opintojen ohjaajille suunnatussa haastattelussa (n=19), nimikkeellä ORA-haastattelut. Haastatteluilla haluttiin selvittää opintojen ohjaajien koulutuskohtaisia näkemyksiä korkeakouluopiskelijan erityisen tuen tarpeista, uraohjauksesta ja työllistymisen tukemisesta. Haastattelut tehtiin syksyllä 2016 ja keväällä 2017. Haastattelun tuloksena syntyneitä selvitystä hyödynnetään opiskelijalähtöisten ohjausmallien tukemisessa, erityistarpeisten korkeakouluopiskelijoiden opintojen edistämässä ja työllistymisen tukemisessa, opettajien ohjausosaamisen kehittämisessä sekä esteettömästi saavutettavan korkeakoulun toteuttamisessa. Tietoa tullaan hyödyntämään myös ammatillisessa opettajakoulutuksessa sekä ammatillisessa erityisopettajan ja opinto-ohjaajan koulutuksissa.

Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ohjaukseen liittyvät sanat, termit ja käsitteet ymmärretään monin tavoin ja niitä käytetään eri tavoin eri tilanteissa ja eri käyttötarkoituksissa. Puhumme mm. käsitteillä erityinen tuki, erilainen oppija, yksilölliset tarpeet. Tässä selvityksessä puhutaan hankesuunnitelman mukaisilla termeillä vammaiset ja erityistarpeiset korkeakouluopiskelijat. Erityistarpeisella korkeakouluopiskelijalla tarkoitetaan opiskelijaa, joka tarvitsee opiskelunsa tueksi tavanomaista enemmän tukea ja ohjausta. Tuen taustalla saattaa olla mm. oppimisvaikeus, diagnosoitu neurologinen vaikeus, mielenterveysongelmat, autismi, Aspergerin oireyhtymä, erityisherkyys. Vammaisuudella tässä selvityksessä tarkoitetaan jonkin fyysisen terveyden rajoitetta (näkö, kuulo, liikkuminen), jonka vuoksi opiskelija ei pysty toimimaan täysipainoisesti fyysisessä tai sosiaalisessa ympäristössä.

● **Opiskelu sujumaan esteettömästi ja saavutettavasti ammattikorkeakoulussa**

Koulutuksen ja oppimisen tulee olla saavutettavaa ja esteetöntä kaikille. Puhuttaessa erilaisten oppijoiden toimimisen ja osallistumisen mahdollisuuksista koulutuksessa kuvaavina termeinä käytetään **esteettömyyttä**, jolla tarkoitetaan kaikkien kansalaisten mahdollisuutta osallistua harrastuksiin, työntekoon, opiskeluun ja kulttuuriin. Toisena kuvaavana terminä käytetään myös **saavutettavuuden** määritelmää, joka tarkoittaa helppoa lähestyttävyyttä, viestinnän ja tiedon ymmärrettävyyttä sekä helppoa löydettävyyttä (Pesola 2009, 7). Se merkitsee myös mahdollisuutta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon, mahdollisuutta harrastaa ja mahdollisuutta osallistua täysvaltaisesti yhteiskuntaan.

Saavutettavassa ja esteettömässä korkeakouluympäristössä jokainen korkeakoulu yhteisön jäsen pystyy ominaisuuksistaan riippumatta toimimaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Termejä esteettömyys ja saavutettavuus on usein käytetty tarkoittamaan samoja asioita. (Näkövammaisten liitto n.d.). EU:n saavutettavuusdirektiivin tultua voimaan on Suomessa myös vakiintunut käytäntö, jonka mukaan puhumme **saavutettavuudesta**, jolla tarkoitetaan verkkopalveluita, sovelluksia ja julkaisuja. Rakennetun ympäristön elementteihin, opasteisiin ja kyltteihin sekä laitteiden fyysisiin ominaisuuksiin viitattaessa käytetään termiä **esteettömyys**. Molempiin termeihin liittyy läheisesti myös **helppokäyttöisyyden** käsite. Kolmas termi on **Design for All (DfA)** -periaate, kaikille avoin toiminta. Sillä tarkoitetaan suunnittelua, jolla

edistetään kaikille käyttäjille ympäristöjen esteettömyyttä, palvelujen saavutettavuutta ja tuotteiden helppokäyttöisyyttä (Design for All Foundation n.d.). Kansainvälisempi termi **Universal Design for All (UDL)** tarkoittaa opetuksen ja oppimisen joustavaa lähestymistapaa niin, että toimintatavoilla pystytään vastaamaan kaikkien oppijoiden yksilöllisiin tarpeisiin (UDL Center n.d.). Monipuoliset saavutettavat ja esteettömät ratkaisut ja niiden huomioiminen ammattikorkeakoulussa auttavat opiskelijoita ja tukevat oppimista ja ohjausta.

Esteetöntä korkeakouluajattelua ja toimintaa voidaan edistää huomioimalla saavutettavuutta pedagogiikan ja oppimisympäristön suunnittelussa ja opetussuunnitelmatyössä. Säännöllinen opetuksen ja ympäristöjen saavutettavuuden systemaattinen arviointi ja kehittäminen kuuluvat laadukkaaseen korkeakoulun toimintaan. Korkeakoulujen saavutettavuuden kehittyminen on edennyt ja sitä on seurattu muun muassa ESOK-hankkeessa (ESOK n.d.), jossa kerättiin tietoa korkeakoulujen esteettömyyteen liittyvistä kehittämisprosesseista ja hyvistä käytännöistä. Saavutettavuus ja esteettömyys ymmärretään nykyään entistä laajemmin: fyysisten liikkumisen, näkemisen ja kuulemisen esteiden lisäksi ymmärretään tarkastella myös sosiaalisia ja psyykkisiä esteitä. Huomioitavaa on painopisteen siirtyminen ympäristön esteistä opetuksen haasteisiin ja esteettömään ohjaukseen. Korkeakoulujen saavutettavuutta ei nähdä enää ainoastaan vammaisia opiskelijoita tai erilaisia oppijoita koskevana asiana – opiskelun tai työnteon esteitä korkeakouluissa voivat kohdata kaikki korkeakoulu yhteisön jäsenet ominaisuuksista riippumatta. (Penttilä 2012.)

2.1 Oppimisympäristöjen esteettömyys

Yhdenvertaisuuden edistämisen toimintaohjeessa kuvataan, että Hämeen ammattikorkeakoulun tavoitteena on kaikille käyttäjille turvallinen, toimiva, helposti saavutettava ja esteetön ympäristö, jossa kaikki pystyvät toimimaan yhdenvertaisesti (HAMK 2015). HAMKissa on monenlaisia ja eri-ikäisiä tiloja ja rakennuksia. Toimintaohjeen mukaan esteetön liikkuminen sekä näkemiseen ja kuulemiseen vaikuttavat tekijät otetaan huomioon sekä vanhojen rakennusten peruskorjauksessa että uudisrakentamisessa. Rakennusten lisäksi fyysisiin tiloihin ja ympäristöön kuuluvat kulkureitit, pysäköintipaikat, opasteet, eri materiaalit rakennuksissa, värit, valaistus ja kuulemiseen liittyvät tekijät. Havaitut liikkumiseen, näkemiseen ja kuulemiseen vaikuttavat esteet pyritään poistamaan. Hyvin suunniteltu esteetön ympäristö vähentää apuvälineiden tai avustajan tarvetta. HAMKissa esteettömyydessä eniten haasteita löytyy juuri niissä yksiköissä, joiden rakennukset ovat vanhoja. Opintojen ohjaajien ORA-haastattelussa tuli esille monien yksiköiden fyysisten tilojen esteellisyys, jolloin opiskelijoiden yhdenvertaisuus ei mahdollistu. Fyysisten tilojen kohdalla toimintaohje ei todellistunut HAMKin monessakaan yksikössä.

Toimintaohjeessa kerrotaan, että pysäköintialueita suunniteltaessa invapaikat tulee sijoittaa mahdollisimman lähelle ulko-ovia. Opasteiden tulee olla riittävän selkeitä ja esteettömät kulkureitit tulee merkitä opasteilla. Näkö- tai kuulovamma voi aiheuttaa erilaisia erityistarpeita opetukselle ja ohjaukselle. Opintoja voidaan helposti tukea huomioimalla oppimisympäristöjen ja -välineiden saavutettavuus ja esteettömyys. Kuulovammaisia henkilöitä varten tulee olla apuvälineinä asennetut induktiosilmukat ainakin isoissa saleissa sekä kuulokkeita ja mikrofoneja, joita voi viedä sinne, missä tarvetta on. Kuulovammaisia henkilöitä varten tulee järjestää tarvittavia teknisiä apuvälineitä yhteistyössä opiskelijan kotikunnan sosiaalitoimen kanssa. Kuulovammaisella henkilöllä on oikeus käyttää tulkkia. Kuulovammaisella henkilöllä on mahdollisuus saada lisäaikaa valintakokeen, tentin tai tehtävän suorittamiseen. Hänellä tulee olla mahdollisuus käyttää tarvittaessa henkilökohtaista tietokonetta tiedon tuottamiseen. Eri materiaaleilla, väreillä ja niiden kontrasteilla voidaan helpottaa esimerkiksi korkeusvaihtelujen erottamista ja näkövammaisten liikkumista. Näkövammaisia henkilöitä varten tulee järjestää teknisiä apuvälineitä yhteistyössä opiskelijan kotikunnan sosiaalitoimen kanssa. Näkövammaisella on oikeus avustajaan tai opaskoiran käyttöön. Hänellä on mahdollisuus saada lisäaikaa valintakokeen, tentin tai tehtävän suorittamiseen. Hänellä on mahdollisuus käyttää tarvittaessa henkilökohtaista tietokonetta kirjoittamiseen ja viestintään. ORA-haastatteluiden mukaan HAMKissa on opiskellut vain muutamia aistivammaisia henkilöitä. Tähän osaltaan vaikuttaa tiettyjen koulutusohjelmien fyysiset opiskelu- ja ammattitaitovaatimukset, jotka rajaavat hakeutumista näihin koulutuksiin. Toisaalta jotkut opiskelijat ovat kokeneet pääsykokeissa käytyään HAMKin oppimisympäristön fyysisesti hankalaksi paikaksi toimia opiskelijana, jolloin tilat itsessään toimivat esteinä opiskeluun.

Fyysisten tilojen lisäksi korkeakouluissa pyritään ottamaan huomioon viestinnän ja verkko-opetuksen saavutettavuus sekä laitteiden ja kalusteiden toimivuus erilaisten käyttäjien tarpeiden mukaan. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään oppilaitosten opetuksessa ja palveluissa yhä enemmän. Useimmiten se voi edistää opetuksen ja opiskelun saavutettavuutta, kun toiminta ei ole sidoksissa aikaan ja paikkaan. Yhteiskunnan verkkopalveluiden saavutettavuus on olennainen osa julkisen hallinnon palveluiden digitalisointia ja verkkopalveluiden laadukkuutta. Saavutettavuus kuuluu olennaisena osana suunnittele kaikille periaatteeseen. Palveluiden suunnittelu saavutettaviksi tukee kaikkia verkkopalveluiden käyttäjiä, jolloin kaikilla käyttäjillä on tasavertaiset mahdollisuudet käyttää palveluita riippumatta käyttäjän kuulo- tai näkökyvystä, motorisista vaikeuksista tai muista toimintarajoitteista. (Valtiovarainministeriö 2018.)

Tiedotus ja viestintä HAMKissa on suomenkielistä ja tarvittavin osin englanninkielistä. Yhdenvertaisuuden edistämisen toimintaohjeen mukaan kaikessa viestinnässä tulee huomioida yhdenvertaisuuden periaatteet siten, että tiedot ja aineistot ovat kaikkien niitä tarvitsevien käytettävissä. Julkisilla sivuilla on käytössä automaattinen tekstinlukutoiminto. HAMKin henkilökuntaa on koulutettu saavutettavan ja esteettömän tietotyön tekemiseen. Tämän huomioimiseksi Osaaminen ratkaisee -hankkeessa perustettiin Avustavan teknologian vers-
tas ja -sivusto, joka tähtää tulevaisuuden osaamiseen, huomioiden kaikkien opiskelijoiden oppimismahdollisuudet ja opettajien opettamismahdollisuudet (Universal Design for Learning), Sivusto tarjoaa tietoa uusimmasta opintoja tukevasta avustavasta teknologiasta koko HAMKin toiminta-alueella. Tavoitteeksi on asetettu modernit tavat tutustuttaa korkeakoulun opiskelijat ja henkilökunta avustavaan teknologiaan sekä tieto- ja viestintäteknologian tarjoamiin esteettömyysratkaisuihin. Erilaisilla apuvälineillä voidaan tukea erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden opiskelua ja tietotyön tekemistä toimintakykyrajoitteiden kompensoimiseksi. (HAMK n.d.a)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2016/2102) julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta tuli voimaan vuoden 2016 loppupuolella. Direktiivissä säädetään julkisen hallinnon verkkopalveluiden saavuttavuudelle asetettavista minimitaso vaatimuksista sekä saavutettavuuden toteutumisesta. Saavutettavuusdirektiivillä halutaan mahdollistaa ihmisten yhdenvertaisuus digitaalisessa yhteiskunnassa. Saavutettavuusdirektiivin tavoitteeksi on esitetty kaikkien mahdollisuus toimia täysivertaisesti digitaalisessa yhteiskunnassa, tehdä yhdenmukaiset minimitaso vaatimukset julkisen hallinnon verkkopalveluiden saavutettavuudelle ja parantaa digitaalisia palveluja. Myös korkeakoulujen tulee ottaa huomioon nämä saavutettavuusohjeet ja varmistaa niiden toteutuminen sähköisten palvelujensa, opetuksensa toteutuksessa sekä tiedostuksessaan ja viestinnässään, jonka tulee olla saavutettavaa direktiivin aikataulun mukaisesti. (Valtiovarainministeriö 2018.)

2.2 Yhdenvertaisuus ja osallisuus

Korkeakoulussa opiskelijalla on oikeus saada opetusta sekä oppia ja opiskella omien kykujensä ja mahdolluuksiensa mukaisesti. Tietyin edellytyksin opiskelijalla on oikeus avustajapalveluihin, erityisiin apuvälineisiin tai muihin vastaaviin tukipalveluihin. Opiskelijan tulisi ilmoittaa mahdollisista esteistä ja tarpeista ajoissa, jotta hän saisi palvelut nopeasti käyttöönsä. Yksilöllistä tukea ovat esimerkiksi opintojen ohjaus ja opiskelijan hyvinvointipalvelut kuten kuraattorien, opintopsykologin tai opiskelijaterveydenhuollon palvelut. Myös opiskeluun ja opintojen etenemiseen liittyvissä erityiskysymyksissä voi saada ohjausta ja tukea kunkin oppilaitoksen ja korkeakoulun käytäntöjen mukaisesti. Jokaisessa oppilaitoksessa ja korkeakoulussa pitäisi olla henkilö tai yksikkö, joka vastaa opiskelijavalintojen ja opiskelun esteettömyydestä ja kertoo tarvittaessa tarkemmin oman oppilaitoksensa ja korkeakoulunsa esteettömyyskäytännöistä.

Korkeakouluissa pitää tehdä erityisjärjestelyjä, joilla turvataan opiskelijoiden yhdenvertaisuus ja tasavertaiset mahdollisuudet oppimiseen. Opintojen aikaisia erityisjärjestelyjä tarvitaan silloin, kun opiskelijalla on oppimisen vaikeutta, vamma tai muu este. Tarve erityisjärjestelyille saattaa olla lyhytaikainen tai koko opintoajan kestävä. Tarve saattaa ilmetä yllättäen esim. tapaturman seurauksena. Erityisjärjestelyt myönnetään aina yksilöllisesti ja todennetun tarpeen mukaan. Jos HAMKissa opiskelijalle tulee opintojen aikana tarve erityisjärjestelyihin, tulee hänen ottaa yhteyttä joko opintojen ohjaajaan tai opintokuraattoriin. Opiskelija hakee

lomakkeella lupaa erityisjärjestelyille opintojensa aikana ja koulutuspäällikkö myöntää perustellut erityisjärjestelyt. Myönnettyistä erityisjärjestelyistä tehdään aina merkintä opiskelijan henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan. Mikäli opiskelijalla on esteestä jo olemassa oleva todistus, tulee hänen toimittaa se opintojen ohjaajalle tai opintokuraattorille. Tentti- ja muissa opetustilanteissa erityisjärjestelyjen toteuttamisesta on sovittava opetustilanteesta vastaavan opettajan kanssa. Vastuu opiskelijan tarvitsemista henkilökohtaisista apuvälineistä on hänen kotikuntansa sosiaalitoimella, ja toimintaympäristöön kuuluvista järjestelyistä vastuu kuuluu HAMKille. Kaikissa opiskelun yhdenvertaisuuteen liittyvissä asioissa Hämeen ammattikorkeakoulun vastuuhenkilö on opiskeluasiantuntija ja erityisjärjestelyjen hakuvaiheessa opiskelijan tulee olla yhteydessä häneen. (HAMKin yhdenvertaisuuden edistämisen toimintaohje 2015.)

Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otuksen saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta käsittelevässä julkaisussa Korkeakoulujen saavutettavuus (Villa & Kivisalmi 2015) tuotiin esille, kuinka saavutettavana suomalaisten yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijat pitävät oppilaitoksiaan vuonna 2015. Kyselyyn tavoiteltiin erityisryhmiin kuuluvia opiskelijoita, joiden taustalla oli jokin oppimista vaikeuttava haikka, vamma tai sairaus. Kyselyn perusteella yhdenvertaisuuden positiiviseen kokemukseen vaikuttavat mm. koettu opiskelijoiden moninaisuus, oppilaitosten säännökset ja yhteiskunnan normit syrjinnän kieltämisestä, omakohtaisesti koettu joustavuus henkilökunnan taholta sekä hienovarainen ilmapiiri erilaisuutta kohtaan. HAMKissa opiskelijoiden yhdenvertaisuuden toteutumisesta tehdään joka toinen vuosi kysely joko osana opiskelijahyvinvointikyselyä tai opetuksen laatu -kyselyyn liitettynä. Opiskelun saavutettavuuden toteutumisesta kysytään palautetta niiltä opiskelijoilta, jotka ovat hakeneet erityisjärjestelyjä. Opintokuraattori laatii palautteista yhteenvetö, jota käsitellään kaikkien toimipisteiden opiskeluhoitoryhmissä. Toimintaohjeessa on tavoitteena, että koko henkilöstön koulutus yhdenvertaisuusasioihin toteutetaan toimipisteittäin paikallisen opiskeluhoitoryhmän ja opintokuraattorin yhteistyönä. (HAMKin yhdenvertaisuuden edistämisen toimintaohje 2015.)

2.3 Opiskelumotivaatio

Valtakunnallisessa korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus (Kunttu, Pesonen & Saari 2016) opiskeluintomittarissa kysyttiin, onko opiskelu vastaajalle hyvin merkityksellistä. Korkeakouluopiskelijoista 42 prosenttia kokee oman opiskelunsa hyvin merkitykselliseksi ja innostuneisuutta opinnoista koki 27 prosenttia. Reilu neljännes opiskelijoista inspiroitui opiskelusta, mutta energisyyttä opiskelussa koki vain joka kymmenes. Ammattikorkeakoulussa opintojen edistymistä hidastaa monet kuormittavat tekijät kuten toimeentulo, työskentely opintojen aikana ja perhetilanteet (vrt. Liimatainen ym. 2011; Kalima 2011). Niin ikään sellaiset tekijät kuin vaikeus suunnitella ajankäyttöä tai vaikeus toteuttaa suunnitelmia näyttävät olevan yhteydessä ammattikorkeakoulussa opiskelevien opintojen viivästymiseen. Myös henkisen hyvinvoinnin ongelmat vaikeuttavat valmistumista. (Vihuri 2011.)

HAMKissa suoritetaan joka toinen vuosi opiskelijoiden hyvinvointikysely, jonka tavoitteena on kartoittaa opiskelijoiden opiskeluhyvinvointia sekä seurata sen kehityslinjoja. Tämä kysely toteutetaan yhtenevästi Laurea-ammattikorkeakoulun ja Lahden ammattikorkeakoulun kanssa ja sen ovat laatineet opintopsykologit yhteistyössä muiden opiskeluhyvinvointitoimijoiden kanssa. Vastauksia tarkastellaan yleisellä tasolla eikä yksittäistä opiskelijaa tunnusteta vastauksista. Kyselyyn vastasi vuonna 2017 yhteensä 1092 opiskelijaa, joista suurin osa oli ensimmäisen vuoden opiskelijoita. Vastanneista opiskelijoista pääosa teki opintojaan päivätoteu-

tuksessa ja Hämeenlinnan kampuksilla. (Liski 2017.) Kyselyn mukaan HAMKin opiskelijoista lähes puolet on kokenut opiskelumotivaation puutetta. Kolmanneksella on puolestaan ollut riittämätön toimeentulotuki ja vajaa kolmannes opiskelijoista kokee riittämätöntä osaamista tai pohjatietoa ennen kurssien alkua. Vastaajista vajaa kolmannes on käynyt töissä opintojen ohella. Monella opiskelijalla on useita eri tekijöitä, joiden he ovat huomanneet heikentäneen opiskeluhuvinvointiaan. Enemmistö HAMKin opiskelijoista vuoden 2017 hyvinvointikyselyyn vastanneista kokee pystyvänsä suorittamaan opintonsa loppuun. Siltikin vajaa neljännes on huolissaan opintojen suunniteltua hitaammasta etenemisestä. Tästä huolimatta enemmistö opiskelijoista ilmoittaa sitoutuneensa opintojen loppuun suorittamiseen. Opiskelijoille kaikkein vähiten haasteita tuottaa lähiopetuksen seuraaminen ja eniten haasteita tuottaa tentteihin suunnitelmallisesti lukeminen. Lukuvuoden aikana opiskelijoista lähes puolet on kokenut opiskelumotivaation puutetta. Vajaa kolmannes opiskelijoista on kokenut, ettei heillä ennen kurssin alkua ole ollut riittävää osaamista tai pohjatietoa asiasta. Siirtyminen toiselta asteelta korkeakouluun on osalle opiskelijoista hyvin haastavaa. Tällöin tarvitaan opintojen alkuun runsaasti ohjausta ja neuvontaa siitä, mitä opiskelu ammattikorkeakoulussa tarkoittaa. Erilaisten opiskelutekniikoiden ja -strategioiden avaaminen ja yhdessä harjoittelemisen ovat tärkeä osa alun opintoja.

ORA-haastatteluiden mukaan osalle HAMKin opiskelijoista tuottaa haasteita oman toiminnan ohjaus kuten esimerkiksi omien opintojen suunnittelu, tentteihin suunnitelmallisesti lukeminen tai harjoittelupaikkojen hankkiminen. Joillakin opiskelijoilla ei ole ennen kurssin alkua riittävää osaamista tai pohjatietoa. Tämä tulee esille erityisesti matematiikan valmiuksina ja opiskelijoiden kuvaamana ”matikkakammona”. Joillakin opiskelijoilla on suuria sosiaalisia estoja, jolloin opiskelija ei uskalla mennä luokkaan tai olla mukana ryhmätöissä. Tämän takia on osassa koulutuksia järjestetty tukipajoja ja yksityisiä harjoituksia matematiikan, kielten ja opinnäytetöiden tekemiseen. Joillekin opiskelijoille on perustellusti annettu ruotsin kielletä myös vapautuksia. Lisäksi opiskelijoita on ohjattu HAMKin tarjoamiin vapaavalintaisiin opintoihin, joissa on voinut opiskella ajankäytön, stressinhallinnan ja esiintymisjännityksen asioita. Opintojen viivästyminen kertoo myös osaltaan eri lailla ilmenevistä erityisen tuen tarpeista. Opiskelija kokee epäonnistumista ja häpeää, mikä osaltaan heikentää lisää opiskelumotivaatiota. (Vrt. Mustonen & Annala 2012.)

2.4 Haasteet opiskelussa

Hyvinvointikyselyn mukaan opiskelijat kokivat yhteisöllisyyden myönteiseksi asiaksi HAMKissa opiskelussa. Kanssakäyminen opiskelijoiden ja opettajien kanssa on koettu miellyttäväksi ja opiskeluilmapiiiri viihtyisäksi. Lähes 90 prosenttia vastaajista ilmoitti kuuluvansa opiskeluryhmään. ORA-haastatteluissa opintojen ohjaajat toivat myös esille yhteisöllisyyden merkityksen opiskelijoiden opintoihin sitoutumisessa. Opiskelijaryhmän merkitys on tärkeä myös opintojen edistäjänä. Opiskelijat eivät kuitenkaan välttämättä osaa hakeutua yhdessä opiskelemaan ja toimimaan, jollei opintojen alkuvaiheessa yhteisöllisyyttä rakenneta ja tueta yhteistä opiskelua. Oppimistehtäviä voidaan rakentaa siten, että yhteistoiminnallisuus mahdollistuu ja näin edesauttaa myös opintojen etenemistä. (Vrt. Kalima 2011; Salovaara-Pitkänen 2014.) Monissa koulutuksissa opintojen ohjaajat kertoivat HAMKissa opinnoissa käytettävän moduulimallin tukevan opiskelijoiden yhteisöllisyyttä. Toisaalta haasteeksi koettiin moduulimallissa myös taitojen yksilölliseen harjoittamiseen tarvittavan ajan mahdollistuminen ja poissaolojen korvaaminen vain kerran vuodessa järjestettävästä moduulista.

Eniten kehittämistä hyvinvointikyselyn mukaan opiskelijat toivoivat ohjauksen määrään ja laatuun, liikuntatarjontaan sekä erilaisten opiskeluun liittyvien taitojen tukemiseen, joita ovat esimerkiksi ajanhallinta ja erilaiset opiskelutavat. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön korkeakouluopiskelijoille (2016) tekemän valtakunnallisen tutkimuksen mukaan opiskelijat tiedostavat haasteet elämässään ja opiskelussaan. Näitä haasteita ovat muun muassa stressin ja ajanhallinta, tuen tarve opiskeluongelmiin ja -taitoihin, jännittäminen sekä ihmishuuhde- ja itsetunto-ongelmat. Tutkimuksen mukaan naisopiskelijat toivovat apua ja tukea yleisemmin kuin miehet. Naisopiskelijat kokivat myös enemmän opiskelu-uupumusta kuin miehet. Vastaajista 17 prosenttia koki hukkuvansa opintoihin liittyvään työmäärään. Yleisintä tämä oli naisilla ja heistä erityisesti ammattikorkeakouluissa opiskelevilla (23 %) ja harvinaisinta yliopistoissa opiskelevilla miehillä (9 %). ORA-haastatteluissa opintojen ohjaajat toivat myös esille opiskelijoiden ajanpuutteen ongelmat ja koetun stressin, joita aiheuttavat mm. yötyöt opintojen ohessa, aikuisopiskelijoilla erityisesti perhe-elämän sovittaminen opiskeluun ja joillakin opiskelijoilla jatkuva ylisuorittaminen sekä opinnoissa että harrastuksissa. Opiskelijan ajankäytön suunnitteluun voidaan vaikuttaa muun muassa tutortoiminnalla ja opettajien yhteistyöllä. Yhteisellä suunnittelulla opettajat ohjaavat ja johtavat opiskelijoiden ajankäyttöä, annostellen aikaa ja luoden puitteet opiskelijan osaamisen kertymiselle. Erityisesti kuormittavuuden mittaaminen suunnittelun yhteydessä tuo selkeyttä myös opiskelijan ajan käyttämiseen. (Vrt. Harjulahti & Metsävuori 2010.)

2.5 Opiskelukyky

Ammattikorkeakouluopintojen alkaminen on monelle opiskelijalle uusi elämänvaihe. Mahdollinen muuttaminen uudelle opiskelupaikkakunnalle ja itsenäisen elämän aloittaminen ovat kuormittavia tekijöitä. Ne saattavat osaltaan vaikuttaa omaan opiskelukykyyneen ja opintojen edistymiseen. Monelle opiskelijalle itsenäisen elämän aloittaminen uudella paikkakunnalla on haastavaa. Lisäksi ammattikorkeakouluopinnot voivat olla hyvin erilaisia verrattuna aikaisempiin opintoihin, joissa ei ole ollut laajoja sisältöalueita eikä ole toimittu hyvin itsenäisesti. (Lavikainen 2010, Liimatainen ym. 2010, Salovaara-Pitkänen 2014.)

Oppiminen ja opiskelu ovat taitoja, joita jokainen voi kehittää ja joita voidaan ohjatusti kehittää. Opiskelukyky on opiskelijan työkykyä, joka koostuu toisiaan tukevista osa-alueista. Lavikaisen mukaan (2010) näitä osa-alueita voivat olla pedagoginen opiskeluympäristö (opetus, ohjaus), hallinnollinen opiskeluympäristö (yhteisöt ja fyysiset ympäristöt) ja niiden esteettömyys ja moninaisuuden huomiointi, sosiaalinen opiskeluympäristö sekä opiskelijan omat opiskelutaidot ja voimavarat. Opiskelijan omilla yksilöllisillä voimavaroilla on yhteys opiskelukykyyneen, ja hyvä opiskelukyky vaikuttaa myös tulevaan työkykyyn. Opiskelukykyyneen liittyvät myös ajankäytön hallinta, erilaiset oppimisstrategiat ja yhteistyötaidot. Oppimisympäristön merkitys opiskelijan jaksamiselle, hyvinvoinnille ja opintojen edistymiselle on merkittävä. Sekä opiskelijan kokemus opiskeluhuvinvointi että opiskelukyky ovat vahvasti sidoksissa muihinkin asioihin kuin yksilön persoonallisiin ominaisuuksiin. Tämä haastaa korkeakoulut myös huomioimaan hyvinvoinnin kaikessa toiminnassaan. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos n.d.)

Lavikainen (2010) tutki ammattikorkeakouluopiskelijoiden (n=5698) opiskelukykyä. Hänen tutkimuksensa mukaan opiskelijan oma käsitys opiskelukyvystään on yhteydessä opintojen suorittamiseen. Opiskelukykynsä vahvaksi kokeneet opiskelijat etenivät opinnoissaan nopeammin kuin ne opiskelijat, jotka arvioivat opintokykynsä heikoksi. Opiskelukykynsä vah-

vaksi kokeneet ovat myös itse tyytyväisempiä opintojensa etenemiseen. Yleisimpiä opintoja hidastavia tekijöitä olivat heikko opiskelumotivaatio (24 %) ja työssäkäynti lukukausien aikana (22 %). Myös opetukseen ja ohjaukseen liittyvät puutteet kuten tehottomat opetusmenetelmät, puutteellinen opintojen ohjaus sekä opintojen vaativuus ja työläys hidastavat opiskelua. Opintojen alussa opiskelijat toivovat enemmän ohjausta ja neuvontaa ammattikorkeakoulussa opiskelemiseen. Ohjausta tarvitaan oman opiskelutekniikan ja -strategian vahvistamiseen. HAMKin strategiassa vuoteen 2020 painotetaan opiskelijaa toiminnan keskiössä. Tämä opiskelijakeskeinen ajattelu kiteytyy kolmeen erilaiseen oppimisen malliin (8–16, 18–100 ja 24/7 mallit), työelämän ja opetuksen parempaan integrointiin sekä ohjauksen kehittämiseen (Puusaari 2014).

Myös ORA-haastatteluissa opintojen ohjaajat toivat esille tarpeen opintojen alussa eri alojen koulutuksissa tarvittavien erilaisten opiskelutekniikoiden opettamiseen ja ohjauksen merkityksen opiskelijan omien ammatillisten vahvuuksien ja tuen tarpeen löytämiseen. Tärkeää on, että opiskelija ymmärtää omien opintojensa kurssi- ja harjoittelupaikkojen valintojen vaikutuksen myöhempään ammatillisuuteensa ja työllistymisensä mahdollisuuksiin. Monelle opiskelijalle, jolla on erityisen tuen tarpeita, joudutaan räätälöimään harjoittelupaikka hyvinkin yksilöllisesti. Hyvin suunniteltu harjoittelu, jossa opiskelijan vahvuudet tulevat esille, tuottaa usein myös työllistymisen samaan tehtävään.

Kun opiskelijan opinnot alkavat viivästyä, taustalla on usein monia syitä. Monen opiskelijan kohdalla kysymys on monenlaisten, päällekkäisten ongelmien kasautumisesta. Useiden tutkimustulosten perusteella on todennettu, että korkeakoulussa opiskelevien opintoja myöhästyttävät tekijät ovat melko vakiintuneita. Näitä vakiintuneita syitä ovat mm. työssäkäynti opintojen aikana, opiskelumotivaation puute, erilaiset psyykkiset ongelmat, perhe-elämään sekä ihmissuhteisiin liittyvät asiat (vrt. Liimatainen ym. 2010). Tutkimusten mukaan opiskelemaan liittyvät ongelmat siirtyvät ja jatkuvat kouluasteelta toiselle (Nurmi 2009).

2.6 Yksinäisyys ja syrjäytyminen

HAMKin hyvinvointikyselyyn vuonna 2017 vastanneista opiskelijoista vajaa kuudennes ilmoitti kokeneensa yksinäisyyttä ja noin kolme prosenttia kiusaamista opiskelijoiden toimesta ja vajaa kolme prosenttia opettajan taholta. Epäasiallista kohtelua opiskelijoiden taholta on kokenut vastaajista vajaa kuusi prosenttia ja henkilökunnan taholta noin viisi prosenttia. Vastaajista 61 prosenttia ilmoitti tietävänsä, keneen voi ottaa yhteyttä, jos kohtaa edellä mainittuja asioita. Vastauksia tarkasteltaessa on huomattava, että HAMKissa merkittävä osa opiskelijoista ei tiedä keneen näissä asioissa ottaisi yhteyttä. Myös ORA-haastatteluissa opintojen ohjaajat toivat esille huolensa tiettyjen opiskelijoiden syrjinnästä opiskelijaryhmässä tai opiskelijan jatkuvan oman vetäytymisen erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Tämä voi ilmetä mm. vaikeutena harjoittelupaikan löytämisessä. HAMKin opiskelijoista hyvinvointikyselyssä vajaa 10 prosenttia ilmoitti jäävänsä kotiin ahdistuksen vuoksi ja opiskelijoista noin viidellä prosentilla on terveydenhuollossa todettuja mielenterveyden haasteita. Tämä luku ei ole muuttunut HAMKissa vuodesta 2015, mutta toisaalta ei ole olemassa tietoa siitä, kuinka moni opiskelijoista sairastaa masennusta tai ahdistuneisuushäiriötä ilman diagnoosia ja hoitoa. ORA-haastatteluiden mukaan opiskelijat puhuvat nykyään yhä avoimemmin masennuksesta ja ahdistuneisuudestaan. Koulutusalojen välillä on suuria eroja, joista osa voi johtua myös siitä, että kyseiset teemat kuuluvat aiheina myös joidenkin koulutusten sisältöihin ja asiat saattavat näin arkipäiväistyä niissä osaksi yleisiä keskusteluja. Monet opintojen ohjaajat kertoivat myös oman yhteistyönsä mielenterveyden kuntoutujien yhteistyötahojen kanssa lisääntyneen viime vuosina. Lisäksi yhteistyötarpeita koettiin HAMKin psykologin kanssa olevan aiempaa enemmän.

Salovaara-Pitkäsen (2014) tutkimuksen mukaan korkeakouluissa opiskelijat hakeutuivat tuen piiriin tai heille tarjottiin tukea vasta sitten, kun opintoja oli kertynyt merkittävästi rästiin ja tilanne on muodostunut jo hyvin ongelmalliseksi. Itselleen tukea tarjoaviksi tahoiksi opiskelijat mainitsivat opettajat, opiskelukaverit, kouluterveydenhoitajan sekä paikkakunnan tarjoamat mielenterveyspalvelut. Huomiota tulisi kiinnittää tehokkaammin tuen antamiseen sitä tarvitsevalle ja toimimista mahdollisimman varhain, mahdollisimman avoimesti ja mahdollisimman hyvässä yhteistyössä ongelmatilanteiden ehkäisemiseksi. Tällaista varhaista puuttumista ovat erilaiset keinot, joilla tartutaan esimerkiksi opiskelijan oppimisen pulmiin tai hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin. Varhainen puuttuminen on prosessi, joka alkaa pienistä havainnoista ja johtaa yleensä joihinkin toimenpiteisiin asian tiimoilta (Huhtanen 2007).

ORA-haastattelussa opintojen ohjaajat toivat esille varhaisen puuttumisen keinoina HAMKissa hyvän yhteistyön opettajien kanssa, opiskelijahuoltoryhmät, mahdollisuudet konsultaatioon kuraattorin ja psykologin kanssa sekä opettajatutortoiminnan ja tietyillä kampuksilla hyvän yhteisöllisyyden ja sopivan pienuuden, jolloin kaikki tietävät, keitä yhteisöön kuuluu ja osaavat kaivata, jos joku henkilö on poissa opiskelijaryhmästä. Tällöin voidaan opiskelijalle soitella tai tarvittaessa käydä fyysisesti poissaolijan oven takana tarkistamassa, onko kaikki hyvin. Haasteina puolestaan esille tulivat suuret opiskelijamäärät, ajan puute ja opiskelijahyvinvointihenkilöstön ylikuormittuminen. Ohjauksen vastuujako, kuka ohjaa opiskelijaa missäkin vaiheessa ja ohjaukseen liittyvät työtehtävät sekä opettajille että opiskelijoille koettiin myös epäselväksi.

Kanstrén (2011) toteaa, että opiskelijat toivovat selkeyttä siihen, kenelle ohjaustyö korkeakoulumaailmassa kuuluu. Tärkeää on, että ohjaustyö nähdään korkeakouluissa ylipäätään merkityksellisenä, jolloin sen toteuttamiseen saadaan myös riittävästi resursseja. Jos ohjaustapaamisista sopimiset jäävät opiskelijan vastuulle, saattavat ne jäädä toteutumatta. Juuri tästä syystä henkilökohtaista kutsumista tapaamiseen pidetään merkityksellisenä. Opiskelijat eivät näytä asettavan ohjaajalle opettajalle erityisiä vaatimuksia, vaan toivovat että ohjaaja on helposti lähestyttävä, aidosti kiinnostunut opiskelijasta ja tavallinen ihminen.

2.7 Erityistarpeiset korkeakouluopiskelijat ja opiskelun tukeminen

Lehtori Helka Yletyinen (2015) teki erityisopettajankoulutuksen kehittämistyönä kyselyn HAMKin opintojen ohjaajille opiskelijoiden opintoihin liittyvistä haasteista, erityisen tuen tarpeista ja opiskelijoiden määristä erityisen tuen tarvisijoina. Aineistona kehittämistyössä käytettiin opintojen ohjaajille tehtyä Webropol-kyselyä, johon vastanneet opintojen ohjaajat vastasivat suuresta osasta HAMKin opiskelijoiden opintojen ohjauksesta. Tässä kyselyssä tuli esille, että opiskelijoilla oli opintojen ohjaajien käsityksen mukaan eniten haasteita ja tuen tarpeita mielenterveydessä, sosiaalisissa suhteissa, elämän- ja arjenhallinnassa, vieraiden kielten ja matematiikan oppimisessa, kirjoittamisessa ja tarkkaavaisuuden häiriöissä. Tämän kyselyn perusteella erityistarpeisiä opiskelijoita oli HAMKissa noin 400 opiskelijaa (6,3 %).

Vuoden 2017 opiskeluhuvinvointikyselyssä HAMKin 1012 opiskelijasta sata opiskelijaa ilmoitti kokevansa tarvetta oman oppimisvaikeuden tai keskittymishäiriön arviointiin. Kyselyssä omasta ADHD/ADD- diagnoosistaan kertoi yhdeksän opiskelijaa ja muista keskittymisvaikeuksistaan kymmenen opiskelijaa. Asperger-opiskelijoita oli vastanneista kaksi henkilöä. Muita opiskeluun vaikuttavia yksittäisiä haasteita olivat kulttuurishokki, perhesuhteet,

läheisen menehtyminen, matemaattinen hahmotushäiriö ja muistihäiriö. Vastanneista opiskelijoista 47 ilmoitti itsellään olevan lukivaikeuden. ORA-haastatteluissa opintojen ohjaajat kertoivat, että opiskelijoille opintojen alussa tehtävät ennakkokyselyt tuottavat usein tietoa mahdollisista oppimisvaikeuksista, joita voidaan tarkentaa kahdenkeskisillä keskusteluilla. Nykyään monet opiskelijat ovat tietoisia muun muassa omasta lukivaikeudestaan ja heillä on siitä myös todistus. Kaikki opiskelijat eivät opiskelujen alussa kerro lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksistaan, vaan ne tulevat esille usein vasta opinnäytetyötä tehtäessä. Monella aikuisopiskelijalla ei välttämättä ole tietoa omasta lukivaikeudestaan, vaan se tulee esille opintojen aikana. Lisäksi on olemassa kansainvälisiä opiskelijoita, jotka vasta HAMKissa opiskellessaan tulevat tietoisiksi oppimisvaikeuksistaan, koska omassa kotimaassa kyseistä käsitettä ei ole olemassa.

HAMKin yhdenvertaisuuden edistäminen -toimintaohjeen mukaan opiskelijalla, jolla on todennettu lukivaikeus, on mahdollisuus saada lisää aikaa valintakokeessa, tentissä tai tehtävän suorittamisessa. Jos lukivaikeutta ei ole todennettu aiemmin, opiskelijalla on oikeus maksutomaan lukivaikeuden arviointiin HAMKissa opiskellessaan. Opiskelijan tulee ottaa yhteys opintokuraattoriin testauksen järjestämiseksi. Lisääjän myöntäminen on HAMKissa eniten käytössä oleva keino tukea lukivaikeuksista opiskelijaa. Lisäksi opiskelijoille saatetaan antaa oppimateriaaleja etukäteen tai jälkikäteen tarkempaan tarkasteluun. Avustavaa teknologiaa hyödynnetään joissakin koulutuksissa esimerkiksi tekemällä videoita, käyttämällä tentissä tietokonetta tai nauhoittamalla ja kuvaamalla muistiinpanoja puhelimella. Opiskelijoita on ohjattu myös erilaisten opiskelu- ja muistitekniikoiden käytössä sekä antamalla mahdollisuus suulliseen kokeeseen. Erityisesti lukivaikeuksisten opiskelijoiden tukemiseen ORA-haastatteluissa toivottiin enemmän erilaisia mahdollisuuksia ja menetelmiä annetun lisääjän lisäksi. Esille tuli myös se, että HAMKin tasolla erityinen tuki on epäselvä asia monelle opettajalle ja myös opiskelijalle. Koulutuksen kautta pitäisi lisätä tietoisuutta erityisen tuen mahdollisuuksista ja oikeuksista kaikille opettajille ja myös opiskelijoille. Hämeen ammattikorkeakoulun opiskelija-yhdistyksen (HAMKO) tutorkoulutuksessa pitäisi myös puhua erityisen tuen asioista, jotta ne mielletäisiin paremmin osaksi normaalia arjen opetustoimintaa.

Tärkeään asemaan opiskelijan oppimisen tukijoiksi haastatteluissa nousevat opintojen ohjaajien lisäksi opetutorit tai ryhmän- tai harjoitteluvastaavat, jotka tuntevat opiskelijat ja jotka käyvät heidän kanssaan kehityskeskusteluja tai muuten seuraavat ryhmän edistymistä. Heidän kauttaan saadaan tietoa opiskelijoiden oppimisvalmiuksista ja -vaikeuksista. Näille henkilöille opiskelijat kertovat usein myös omista psyykkisistä ongelmistaan tai vaikeista elämän tilanteistaan sekä aikaisemmista opiskeluissa tarvitsemistaan tukitoimista. Usein heidän kauttaan aloitetaan myös yhteistyö kuraattorin ja psykologin kanssa. HAMKissa on ollut eri koulutusaloilla opintojen ohjaajia ja opintoneuvojia, joista osa on vastannut yhden, osa useamman koulutusohjelman opinto-ohjauksesta. HAMKin koulutusohjelmissa on vielä lukuvuotena 2013–2014 ollut aloittaneilla opiskelijoilla opettajatutorjärjestelmä. Opettajatutorit olivat opiskelijan ammatillisen kasvun ohjaajia, jotka ohjasivat opiskelijan HOPS-prosessia yhteistyössä koulutusohjelman opintojen ohjaajien kanssa. Tämän lisäksi opiskelijoiden hyvinvoinnin tukena ovat olleet opiskelijatutorit, opintopsykologi ja opintokuraattori sekä kamppuskohtaisesti terveydenhoitajat ja oppilaitospastorit. (Yletyinen 2015.)

Vuoden 2017 opiskeluhyvinvointikyselyssä opiskelijoiden mielestä heidän opiskeluhyvinvointiaan tukisi parhaiten selvyys opettajatutorista ja ohjauksesta sekä lähiopetus. Myös runsaampi harrastetoiminta sekä parempi ja aktiivisempi tutortoiminta koko opiskeluaikalle nähtiin hyvinvointia tukevin tekijöinä. Opiskelijoiden toiveiden kärjessä olivat myös paremmat liikuntamahdollisuudet ja alkoholittomien tapahtumien lisääminen.

Vuoden 2017 opiskeluhyvinvointikyselyssä HAMKin opiskelijat kokivat omien opiskelutaitojensa kehittämisessä hyötyvänsä eniten ohjauksen lisäämisestä, johon liittyvät HOPS-keskustelut, opinnoissa etenemisen suunnittelu ja aikatauluttaminen. Tämän lisäksi hyötyä koetaan henkilökohtaisesta tuesta ja ohjauksesta sekä opintojen suunnittelun taidoista.

Myös opetusmenetelmien monipuolistaminen, lisätieto opiskelutekniikoista, opiskelutaitokurssit, opiskelutaidoissa ohjaaminen sekä lähiopetustuntien lisääminen saavat kannatusta opiskelijoilta. HAMKin opettajilta toivotaan selkeämpiä tehtävänantoja, käytännössä/tekemällä oppimista, enemmän ja tarkempaa palautetta tehdyistä töistä, opiskelumotivaation vahvistamista, tavoittamista ja opiskelijoiden kannustamista. Tärkeiksi koettiin myös harjoittelupaikkojen löytäminen ja tukiopetus esimerkiksi kielissä, matematiikassa ja fysiikassa sekä mahdollisuus katsoa oppitunteja etänä tai jälkikäteen. Yletyisen (2015) mukaan hyvä olisi kokeilla pienempien, yksikkökohtaisten ryhmien muodostamista vertaistukea antamaan. Opiskelijat voisivat hyötyä esimerkiksi kirjallisen viestinnän opinnoista, koska kirjoittaminen korostuu ammattikorkeakouluopinnoissa.

ORA-haastatteluissa havaittiin oppimisen haasteiden painottuvan ja ilmenevän eri tavalla HAMKin eri koulutusohjelmissa. Koulutusohjelmissa korostuvat erilaiset opiskelussa ja työtehtävissä tarvittavat taidot ja ominaisuudet, jonka takia toisessa koulutusohjelmassa haasteena nähtävä opiskelijan ominaisuus voi toisessa koulutusohjelmassa ollakin vahvuus tai asia, joka ei vaikuta ratkaisevasti oppimiseen. Opiskelijat hakeutuvat usein koulutuksiin, joissa heidän omat vahvuudet voivat kompensoida heikkouksia. Asperger-opiskelijan keskittyminen tiettyihin itseään kiinnostaviin yksityiskohtiin voi olla vahvuus esimerkiksi tietoteknisillä aloilla, jossa sosiaaliset taidot eivät kaikissa alan työtehtävissä ole arjessa jatkuvasti keskiössä. Haastatteluissa tuli esille myös opiskelijoiden oma tietoisuus oppimisvaikeuksistaan, jotka ovat tulleet esille jo aikaisemmin opiskeluissa ja siten ohjaavat heidän hakeutumistaan heille sopiviin koulutuksiin. Toisaalta osalle opiskelijoista saattaa ilmetä uusia ja odottamattomia vaikeuksia uudessa opiskelu- ja elämäntilanteessa, erityisesti vanhojen tukimuotojen muuttuessa tai kokonaan puuttuessa ammattikorkeakouluopiskelijana.

Opiskelijan oppimisen erilaisten haasteiden selvittäminen ja tukimuotojen rakentamisen vastuu jää pääasiassa HAMKissa opinto-ohjaajille, psykologille ja kuraattorille. Lisäksi haastatteluissa tuli esille myös se, että monilla opettajilla ja opintojen ohjaajilla ei ole riittävästi tietoutta erityisestä tuesta. Aiheesta toivottiin lisäkoulutusta molemmille ryhmille. Esille tuotiin myös toiveita saada eri yksiköihin opettaja, jolla oman yksikön substanssiosaamisen lisäksi olisi erityisopetuksen osaamista. Ammatillista erityisopettajaa tarvittaisiin myös ammattikorkeakouluun. Haastavaksi nähtiin lisäksi se, että tiedon välittyminen erityisjärjestelyistä ei saavuta arjen opetustilanteita. Tiedottaminen jää opiskelijan vastuulle tai opintojen ohjaajien on jatkuvasti muistutettava opettajia järjestelyistä. Erityisopettajankoulutuksen kehittämisessä ovat samansuuntaisia tuloksia ORA-haastatteluiden kanssa saaneet Värrin (2015) ja Yletyinen (2015), jotka tuovat esille HAMKin koko henkilökunnan osaamisen laajentamisen opiskelijoiden erityisen tuen tarpeen huomaamiseen ja opetusmenetelmien ja tukitoimien rakentamiseen. Tärkeää olisi muun muassa koulutuksissa kehittää eri opintoihin vaihtoehtoisia suoritustapoja jo lähtökohtaisesti, ei vasta vaikeuksien ilmetessä opinnoissa. Opiskelijoiden heterogeenisyyden lisääntyessä vaaditaan yhä enemmän opintojen ohjausta ja opettajilta erilaista pedagogista osaamista, mutta myös muita resursseja, kuten opetushenkilöstön käytössä olevaa aikaa varsinaiseen opetustoimintaan ja sen yhteissuunnitteluun. Lisäksi opiskeluhuvinvointiin tarvittaisiin tarkempaa vastuuttamista koulutusalaakohtaisesti.

Keskeistä arjen opetustilanteissa on asenne oppimisvaikeuksia kohtaan ja erityisesti halu nähdä opiskelijan ammatilliset vahvuudet vaikeuksien takaa. Usein negatiiviset asenteet tulevat ORA-haastattelujen mukaan esille muun muassa mielenterveyskuntoutujien kevennettyjä opiskelupäiviä järjestettäessä. Opintojen ohjaajan rooliksi tulee usein myös puolustaa opiskelijan asemaa omissa opinnoissaan. Kaikilla oppilaitoksessa ei ole aina kirkaana ajatus siitä, että keskiössä on opiskelija, ei opettajan ohjaama oma moduuli tai opetettava aihe. Yhdenvertaisuus ja esteettömyys ovat suuressa määrin asenneasioita. Tiedon lisääminen on avainasemassa asenteisiin vaikuttamisessa. Asenteet ratkaisevat, millaisia arvoja korkeakoulussa toteutetaan. Yhdenvertaisuuden ja esteettömyyden edistämisen tulisi olla kaikkien HAMKissa toimivien yhteinen asia (HAMKin yhdenvertaisuuden edistämisen toimintaohje 2015).

● Uraohjauksella joustavasti omalle alalle

Kuurila (2014) on tutkinut uraohjauksen toteutumista ammattikorkeakoulussa. Uraohjaus tulee nähdä ohjaustyönä, jota tehdään ammatin- ja koulutusvalinnan sekä uraan ja työllistymiseen liittyvien kysymysten parissa. Se on säännöllistä, opintojen ajan jatkuvaa ja ohjattua kokonaisvaltaista uraohjausta. Uraohjaus sisältää oman elämän suunnittelua sekä tulevan työllistymisen suunnitelmallisuutta. Se on vahvasti yhteydessä ammatteihin ja työelämään, mutta myös tietoon henkilön vahvuuksista, taidoista ja toiveista. Myös henkilön arvot ja erilaiset tarpeet, kiinnostuksen kohteet ja tulevaisuuden odotukset huomioidaan urasuunnittelussa. Yhteistyön ohjattavan ja ohjaajan kanssa tulee aina perustua ja rakentua avoimeen toimintaan.

Kuurilan tutkimuksesta käy ilmi, että korkeakouluopettajien ohjausosaaminen on hyvinkin epätasaista. Opettajat kaipaavat tukea varsinkin epävarman ja muita enemmän uraohjausta tarvitsevan opiskelijan tunnistamiseen ja heidän henkilökohtaisen ohjausprosessinsa tehostamiseen opintojen alusta asti. Uraohjaukseen tulisi myös kytkeä entistä tehokkaammin mukaan työelämä- ja yritys yhteistyö. Ohjaajien tulisi tehdä tiivistä yhteistyötä myös toisen asteen ohjaajien kanssa, jotta opiskelijoiden koulutuslavalinnat onnistuisivat paremmin. Uraohjausta tulisi antaa tulevaisuuden kvalifikaatioiden ennakkoinnin ja elinikäisten oppimisvalmiuksien näkökulmasta. Uraohjauksella pyritään välittömiin vaikutuksiin, kiinnittämään ja sitouttamaan opiskelija opintoihinsa. Uraohjaus on opiskelijan ura- ja elämänsuunnittelun tukemista ja sen tulisi jatkua säännöllisenä koko opiskeluajan. Ura- ja elämänsuunnittelutaidot ovat tarpeellisia kaikille eri ikävaiheiden siirtymävaiheista selviytymiseksi ja elinikäisen oppimisen mahdollistamiseksi. (Kuurila 2014, 14; Onnismaa 2007, 15.)

Uraohjauksessa vammainen tai erityistarpeinen korkeakouluopiskelija koetetaan helposti sovittaa johonkin tiettyyn ennalta ajateltuun lokeroon. ”On hyvä nähdä, että lähtökohtana urasuunnitteluun ja etenemisen omalla alallaan tulee aina olla opiskelijan yksilölliset valmiudet, taidot ja unelmat, eivät liian herkat oletukset sopivista opintoaloista tai vamman tuomista rajoituksista” (Pohjola 2017).

ORA-haastatteluihin HAMKin opintojen ohjaajat määrittivät, miten he näkevät uraohjauksen omassa työssään ja HAMKin toiminnassa. Esille tuli vahvasti se, että termi uraohjaus tunnetaan ja tunnistetaan ja se linkittyy integroituneesti opiskelijan kokonaisvaltaiseen ohjaamiseen yleensä opiskelun alkuvaiheessa, henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimisessa (HOPS) ja kehityskeskusteluiden toteuttamisessa. Pohtiessaan uraohjausta opintojen ohjaajat toivat esille, että opiskelijalle uraohjaus korostuu eniten usein siinä vaiheessa opintoja, jossa hänen oman alan työpaikan löytäminen on noussut keskeiseksi kysymykseksi tai huolenaiheeksi. Tästä syystä oman osaamisensa esille tuominen ja työpaikan hakemiseen liittyvät kysymykset ovat usein ohjauksen keskiössä.

ORA-haastatteluihin sekä opintojen ohjaaja Aija Lundahlin (2017) kehittämistyössä tulivat esiin opintojen ohjaajien eri koulutusaloilla käytössä olevat uraohjauksen toteutustavat. Uraohjaus nähtiin suurelta osalta HAMKissa vain opintojen ohjaajan tai opettajatutorin vetämänä toimintana. Käytännössä uraohjaus näkyy opiskelijan kanssa käytävissä säännöllisissä HOPS- ja kehityskeskusteluissa, henkilökohtaisten ratkaisujen tekemisissä opiskelijan tarpeitten mukaisesti ja opiskelijan opiskelusuunnitelmien auttamisessa. Uraohjaus kytkeytyy myös AHOT -prosessiin, aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Tärkeänä asiana todettiin opiskelijan yksilöllisten tarpeiden mukainen ohjaamistyö ja opiskelijan omalla uralla etenemisen kannustaminen sekä mahdollinen nopeamman väylän löytäminen työelämään. Tärkeäksi nähtiin, että erityistarpeisen opiskelijan kohdalla uraohjaus muodostuisi riittävästä tuesta, sparrauksesta, kannustamisesta, kuuntelemisesta opiskelijan ohjaamisesta huomaamaan ja oivaltamaan oma osaamisensa, voimavarat ja vahvuutensa. Uraohjausosaamisen kehittämiseksi ja opiskelijan henkilökohtaiseen ohjaukseen nähtiin selkeä tarve.

Pohdittaessa laajemmin uraohjauksen toteutumista HAMKissa nähtiin sen kuitenkin integroituvan hyvin vahvasti ammattiin opettamiseen, ammatin avaamiseen ja sen tuomiin mahdollisuuksiin. Nämä asiat toteutuvat opiskelijan kohdalla osittain työelämälähtöisessä opetuksessa, työelämäroolien kokeilemisessa, erilaisissa uratarinoissa ja vanhemman opiskelijan mukanaolossa. Uraohjausta ja ideoita omassa työssään etenemiseen opiskelija saa myös yritysten ja organisaatioiden ja järjestöjen kanssa toteutetussa yhteistyössä mm. harjoitteluisa. Haastattelujen perusteella uraohjausta toteutetaan usein piilevästi, mutta kuitenkin moninaisesti, ja sen nähtiin integroituvan tietoisesti osaamisperustaiseen opetussuunnitelmaan ja eri koulutusmoduuleihin. HAMKin strategiassa (HAMK n.d.b) opiskelija nähdään keskiössä ja alakohtaisissa koulutuksissa ohjaukseen osallistuvat kaikki. Opintojen ohjaajat näkivät myös, että toiminnan kehittämiseksi uraohjauksen ei tarvitse olla erillinen sisältö, vaan se tapahtuu joustavasti koko opintojen aikana ja siihen toivotaan riittävästi myös resursseja. Haastatteluisissa korostui tiedon tarve oppimisvaikeuksista ja ohjauksesta juuri erityistarpeisen opiskelijan kohdalla, jolloin opiskelijan opintopolkua voisi tukea paremmin selkeiden välitavoitteiden avulla ja kohti päämäärää, työllistymistä. Kokonaisvaltainen ohjaus näyttää opintojen ohjaajien mukaan periaatteessa toteutuvan, mutta se on vahvasti sidoksissa koulutusten, ohjaajien ja opettajien omaan valintaan, työelämäkokemuksiin ja opettajien omaan tapaan toimia ohjaustyössä. Uraohjaus on käytännössä moninaisia yksilö- ja ryhmätoteutuksia ja perustuu hyvin paljon konkreettiseen, fyysiseen vuorovaikutukseen ja hyvään kohtaamiseen. Digitaalinen ohjaus ei vielä vahvasti tule esiin ja ohjauksen digitaalisia työkaluja hyödynnetään vielä liian vähäisesti. (Lundahl 2017.)

3.1 Uraverstas ja Työuralle-sivusto uraohjauksen ja työllistymisen tukena

Osaaminen ratkaisee -hankkeessa tuettiin erityistarpeisten korkeakouluopiskelijoiden urasuunnittelutaitoja ja työllistymistä verstastoiminnassa ja uravalmentajan ohjauksessa. Hankkeen toiminta-aikana uraverstaat toimivat avoimina työpajoina kaikille HAMKin opiskelijoille. Uraverstas toimi fyysisesti HAMKin Visamäen kampuksella ja verstastoiminta oli aika-aulutettu joka kuukausi tapahtuvaksi kohtaamiseksi opiskelijoiden kanssa. Käytännön verstaissa ei kiinnitetty huomiota opiskelijoiden erityisen tuen tarpeisiin. Yksilölliset ominaisuudet ja tuen tarpeet tulivat esille opiskelijoiden itsensä kertomina sekä toiminnan havaintoina. Lähtökohta oli, että opiskelijan mukaantulo verstastoimintaan oli arvokasta ja siihen oli jokin selkeä tarve. Uraverstaassa painotettiin opiskelijan omien työllistymisen taitojen tukemista ja siihen vaikuttavia tietoja sekä esiteltiin erilaisia työnhakumahdollisuuksia ja työnhakanavia. Päivän mittaiset työpajat sisälsivät erilaisia kartoitettavia ja analysoitavia tehtäviä, henkilökohtaista ohjausta, ryhmäkeskusteluja ja palautetta. Opinto-ohjaaja Aija Lundahl (2017) oli kehittämässä ja toteuttamassa Vamlasin työntekijän Sari Pohjolan kanssa HAMKin opiskelijoiden uraohjausta näissä avoimissa uraverstaissa. Työpajat sekä suunniteltiin että toteutettiin ohjaajien tiimityönä. Uraverstastoimintaa järjestettiin myös muutamien opiskelijoiden kohdalla henkilökohtaisella ohjauksella sekä verkkotapaamisilla. Hakeutuminen henkilökohtaiseen ohjaukseen johtui ohjattavan käsityksestä olevansa ”vaikeasti työllistettävä”. Henkilökohtaisessa ohjauksessa käsiteltiin työpaikan hakutilanteessa esiintymistä, jännittämistä, työuraa, CV:n laatimista sekä kuvattiin opiskelijan vahvuuksia esittelevä CV. Uravalmentajan henkilökohtainen tuki ja ohjaustyö koettiin tärkeäksi erityistarpeisen opiskelijan oman osaamisen esille tuomisen tukemisessa ja rohkeuden kannustamisessa.

Hankkeen aikana uraverstaassa syntynyttä ohjausmateriaalia hyödynnettiin ja kehitettiin HAMKin julkisille sivuille, kaikille saavutettava Työuralle-sivusto. Sivuston tarkoitus on auttaa opiskelijaa tunnistamaan omaa osaamistaan ja viestimään siitä työpaikan hakutilanteissa. Sivusto antaa informaatiota myös HAMKin henkilöstölle uraohjauksessa käytettävistä työkaluista ja ohjausmenetelmistä. Harjoittelupaikan ja työpaikan hakemisessa se tarkoittaa osaamisesta kertovan multimodaalisen portfolion, hakemuksen ja ansioluettelon tekoa. Sivuston tavoitteena on myös lisätä valmiuksia työnhaun suunnitteluun sekä ammatillisen profiilin luomiseen. Urasuunnittelua johdattelevat kysymykset auttavat opiskelijaa myös avaamaan käsitystä opinnoissaan etenemisestä sekä tukevat työpaikan hakemisessa: millaisia vaatimuksia työnantajalla on? Millaisiin töihin haluan? Missä oman alan valmistuneet voivat työskennellä? Miten työntekijän urasuunnittelu eroaa yrittäjän urasuunnittelusta? HAMKissa opiskelijaa auttavat koulutuksen opettajatutorit, opintojen ohjaajat, profiiliohjaajat, alumnitoiminta ja rekrytointi. Valmistuneiden uratarinat ja hankkeiden tarjoamat tapahtumat sekä vapaavalinnaiset työuralle-opinnot tuottavat lisää osaamista, ideoita ja avaavat mahdollisuuksia työllistyä.

Työuralle-sivuston materiaalin on tarkoitus tukea uraohjausta ja antaa selkeitä ohjeita, miten opiskelija voi omaa osaamistaan tuoda paremmin ja rohkeammin esille työmarkkinoilla. Sivusto jakautuu kuuteen osa-alueeseen. **Oma osaaminen -osiossa** tuodaan esille erilaisia keinoja, joilla opiskelija voi dokumentoida ja itsearvioida, miten osaaminen kehittyy ja näkyy. Oman osaamisen tunnistaminen perustuu hyvään itsetuntemukseen ja opiskelijan omien vahvuusalueiden tukemiseen. Omien vahvuuksien kartoittamista ja tietoa opiskelijan vahvuusalueista voidaan käyttää hyväksi opiskelun ohjaamisessa, opetustilanteissa ja työpaikan hakemisessa. Tukemalla opiskelijaa omien vahvuuksien ymmärtämiseen voidaan vaikuttaa myönteisesti tukea tarvitsevan opiskelijan itsetuntoon ja voimaannuttaa opiskelijaa pääsemään tavoitteeseensa. Tukea tarvitsevan opiskelijan minäkäsitys ja itsetunto rakentuvat lujiksi, kun opiskelija saa luottamuksen kokemuksista omasta osaamisestaan ja taidoistaan. Tämä on tärkeää henkilön oman elämän vaikutusmahdollisuuden ja elämänhallinnan kokemuksissa, samoin kuin sen on koettu vaikuttavan positiivisesti työpaikan saamiseen. **Työhakutaidot-osiossa** tuetaan työnhakua ”roadmap”-etapeilla. ”Roadmap” on eräänlainen ohjauskartta, jota etenemällä opiskelija voi tarkistaa työnhakuun liittyvät materiaalit ja oman osallisuutensa. Työnhakua halutaan korostaa projektina ja suunnitelmallisella etenemisellä. ”Roadmap” auttaa hahmottamaan, mitä asioita ja asiakirjoja tulee ottaa huomioon, kun haetaan työpaikkaa. **Millaisiin töihin -osiossa** löytyy tietoa siitä, millaisissa tehtävissä yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa opiskelleet työskentelevät. Työpaikkoja voi löytyä yllättävistäkin yrityksistä, joihin korkeakoulututkinto on soveltuva. **Urasuunnittelu-osiossa** ohjataan opiskelijan omaa urasuunnittelua persoonallisuuden kehitysprosessina, oman osaamisen kasvutarinana. Sivuston urakysely työkalu auttaa myös opiskelijaa hahmottamaan omaa urasuunnitteluaan, mahdollisia jatko- ja täydennyskoulutuksia. Sivustolle on kerätty myös valtakunnallisia **Työnhauntoimijoita**, jotka tarjoavat sähköisiä palvelimia ja alustoja opiskelijalle, joka haluaa esitellä omaa osaamistaan ja työtään. Vaihtoehtoja on nykyisin paljon saatavilla ja niistä löytyy tietoa, ohjeita ja neuvoja työnhaun eri vaiheisiin. **Erityisen tuen toimijoita -osiossa** on haluttu tuoda esiin eri järjestöjen työllisyys- ja opiskelun asiantuntijat. Opiskelijoita kannustetaan matalan kynnyksen periaatteella olemaan myös itse aktiivinen palvelujen käyttäjä ja osallistumaan mm. hyvinvointia tukeviin vertaistukiryhmiin. Työuralle-sivusto auttaa hahmottamaan opiskelijan uraohjauksen askeleita kokonaisuutena ja toimii työllistymisen tukemisen työkaluna. Sivustolle on koottu myös työnhakutoimijoita, erilaisia uraohjaushankkeita sekä uratarinoita. Urapolulla-sivuston kuvitus ja materiaaliin linkit auttavat sekä opiskelijoita että ohjaajia ja ovat avoimesti kaikkien käytettävissä. (HAMK n.d.c.)

● **Vammaisten ja erityistarpeisten korkeakouluopiskelijoiden työllistymisen tukeminen**

Työelämän kehittämisstrategian 2020 -visiossa suomalainen työelämä on Euroopan parasta vuoteen 2020 mennessä. Työelämän laadun myönteisen kehittymisen pohjana tulee olla korkea työllisyys ja riittävä työvoima. Työhyvinvoinnin ja monimuotoisen työyhteisön merkitys tulevat myös korostumaan. Työn tuottavuus ja tuloksellisuus paranevat kestäväällä tavalla, kun huolehditaan sekä työelämän laadusta että työhyvinvoinnista. Työelämän tulee kehittyä joustavin uudistuksin siihen suuntaan, että vahvistetaan mahdollisimman monen ihmisen halua ja kykyä jatkaa työelämässä riittävän kauan. Tämä merkitsee työllistymisen parempien mahdollisuuksien tarjoamista myös vammaisille ja erityistarpeisille henkilöille. ”Kansantalouden kilpailukyvyllä on tärkeää saada kaikki voimavarat käyttöön lisäämällä työhön osallistumista sekä parantamalla työn tuottavuutta yritysten ja muiden toimialojen ja koko talouden rakenteen muuttuessa” (Työelämän kehittämisstrategia 2020, 2).

Korkeakouluopiskelijan opintojen eteneminen ja sujuva valmistuminen ovat tulevaisuudessa yhä tärkeämpiä, ei vain opiskelijan etenemisen näkökulmasta, vaan myös ammattikorkeakoulun rahoitusperusteiden muuttuessa. Valmistumisella määräajassa ja työllistymisellä tulee olemaan merkittävä rooli rahoituksen mittareina. Opetus- ja kulttuuriministeriö (Valto 2017) asetti työryhmän selvittämään ja laatimaan ehdotuksen laadullisen työllistymisen sisällyttämiseksi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitusmalleihin. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitukseen ehdotetaan otettavaksi uusi laadullista työllistymistä mittaava rahoituskäytäntö nykyisen työllistymiskriteerin asemesta. Laadullisella työllistymisellä tarkoitetaan valmistuneiden työllistymisestä koulutustasoa vastaavasti. Laadullisen työllistymisen ottaminen mukaan rahoitusmalliin antaa ammattikorkeakouluille kannustimen ottaa paremmin huomioon tulevaisuuden työelämän tarpeet koulutuksessa ja edistää valmistuneiden työllistymistä. Myös yrittäjyyteen kannustaminen tulee nähdä yhtenä työllistymisen muotona. Näihin edellä mainittuihin seikkoihin viitaten korkeakouluissa tulee kiinnittää huomiota kaikkien opiskelijoiden hyvään jatkuvaan uraohjaukseen ja työllistymisen tukemiseen ohjauksen keinoin.

Vammaisten ja erityistarpeisten opiskelijoiden kohdalla työllistyminen Suomessa on edelleen hyvin haasteellista. Taustalla vaikuttavat monet yhteiskunnan rakenteelliset tekijät sekä kulloinkin taloudellinen tilanne yhteiskunnassa. Lisäksi työllistymiseen vaikuttavat ennakkoluulot vammaisia työnhakijoita kohtaan. Vammaisten ja erityistarpeisten korkeakouluopiskelijoiden koulu- ja opiskelupolut poikkeavat jonkin verran valtaväestön opintopoluista. Korkeakouluissa erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työllistymisen tukemiseen tarvitaan usein moniammatillista yhteistyötä ja erilaisten tukiverkoston hyödyntämistä. Moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitetaan asiantuntijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Näillä asiantuntijoilla tarkoitetaan muun muassa ammatillisia erityisopettajia, opintojen ohjaajia, kuraattoreita, psykologeja ja uravalmentajia. Lisäksi opiskelijan ohjaamiseen verkostomaisessa työskentelyssä tulee kiinteästi ottaa mukaan myös muita yhteistyökumppaneita kuten erilaisia vammaisjärjestöjä, TE-toimisto, Kela ja opiskelijan lähiverkostoja.

4.1 Yhdenvertaisuus ja monimuotoisuus työelämässä

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa artiklassa 27 (2015) tuodaan julki vammaisten henkilöiden oikeus tehdä työtä yhdenvertaisesti muiden kanssa, oikeus mahdollisuuteen ansaita elantonsa vapaasti valitsemallaan tai työmarkkinoilla hyväksytyllä työllä sekä oikeus työympäristöön, joka on avoin, osallistava ja vammaisten henkilöiden saavutettavissa. Artikla määrittää myös vammaisille henkilöille yleisten teknisten ja ammatinvalintaan liittyvien neuvontaohjelmien, työhön sijoittamispalvelujen sekä ammatillisen koulutuksen ja jatkokoulutuksen tehokkaan saatavuuden. Yleissopimuksen mukaan yhteiskunnassa tulee myös edistää vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia työllistyä ja edetä urallaan työmarkkinoilla sekä heidän avustamistaan työn löytämisessä, saamisessa ja säilyttämisessä sekä työhön palaamisessa. Tämä YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista on huomioitava muutoksen välineenä (Suomen YK-liitto 2015). Se sitouttaa myös korkeakouluja toimimaan tasa-arvoisesti ja sen kautta asenteet ja lähestymistavat vammaisia henkilöitä kohtaan kohentuvat. Muutos luo käsitystä vammaisuudesta ja vammaisten henkilöiden asemasta.

Monimuotoisuudella (diversity) työyhteisössä tarkoitetaan henkilöstön, asiakaskunnan ja muiden sidosryhmien moninaisuutta ja moniarvoisuutta. Monimuotoisuuden määritteitä ovat lakiin perustuvat syrjäntäperusteet kuten ikä, sukupuoli, terveydentila, vammaisuus, etninen alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus ja seksuaalinen suuntautuminen. Näiden perusteella ihmisiä ei voi asettaa eriarvoiseen asemaan työntekijänä tai asiakkaana. Monimuotoisuuden kehittämisen ja rakentamisen tulisi näkyä myös hyvässä työpaikan henkilöstöjohtamisessa. Se edellyttää, että työyhteisössä ymmärretään erilaisuutta, hyväksytään ja arvostetaan yksilöllisiä eroavuuksia. Työyhteisön tulee myös toimia erilaisuutta sallivana ja hyödyntävänä ympäristönä. Monimuotoisuuden johtamisella vaikutetaan paitsi työntekijöiden hyvinvointiin ja työn tuottavuuteen sekä laadun parantamiseen myös osaavan työvoiman saatavuuden ja pysyvyyden takaamiseen. Monimuotoisessa työelämässä työntekijöiden erilaisuus ja osaaminen tunnustetaan, tunnustetaan ja hyödynnetään. (Sippola 2017.)

Sari Pohjola (2016) kirjoittaa blogitekstissään monimuotoisuuden hyödyntämisestä työyhteisössä. Työssä osaaminen ja vahvuudet tulisi hyödyntää mahdollisimman hyvin. Yritys, joka arvostaa erilaisuutta työyhteisössään, **rakentaa positiivista työnantajamielikuvaa ja pystyy paremmin hyödyntämään kaikkien työntekijöittensä osaamista**. Monimuotoisuudesta voidaan tehdä voimavara, kun uuden työntekijän rekrytointi rakentuu ennakkoluulottomuuteen ja koko työyhteisö on mukana luomassa erilaisuutta sallivaa työilmapiiriä. Työkulttuuri, joka tänä päivänä vaatii vahvoja sosiaalisia taitoja ja tiimityöskentelyä, voi olla ahdistava asia erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle, joka aloittaa alansa harjoittelua. Opiskelijalla saattaa olla arvokasta erityisosaamista, mutta hän jää pohtimaan, miten päästä näyttämään osaamisensa, jos ei kykene ylittämään sosiaalisuuden vaatimuksia rekrytointitilanteissa.

Työelämässä on edelleen ennakkoluuloja vammaisia kohtaan. Taustalla on myös tiedon puutetta, tietämättömyyttä erityisvaikeudesta ja pelkoa henkilön selviytymisestä työtehtävissään. Kuitenkin yhdenvertaisuuslaki velvoittaa (1325/2014) koulutuksen järjestäjiä ja työnantajia edistämään yhdenvertaisuutta ja antamaan mahdollisuuksia kaikille. Lailla kielletään välillinen ja välitön syrjintä vammaisuuden perusteella. Laki määrittää myös työntekijöiden yhdenvertaisen kohtelun työhönoton, työolojen, työehtojen, henkilöstökoulutuksen ja uralla etenemisen suhteen. Yhdenvertaisuusajattelulla pyritään viemään tasa-arvon toteutumista työelämässä eteenpäin. Työpaikan fyysiset esteet, alan työkokemuksen puute, erilaiset

ennakkoluulot ja vammaisuutta koskevan tiedon puute voivat olla työllistymisen esteenä. Vammaisten ja erityistarpeisten työntekijöiden alansa osaaminen saadaan käyttöön esimerkiksi räätälöimällä työtehtäviä tai mukauttamalla työaikoja. Hyvin pienilläkin työolosuhteiden muutoksilla on mahdollista saavuttaa etuja, jotka lisäävät vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden edellytyksiä tehdä ansiotyötä. Vammainen henkilö pystyy työskentelemään oman osaamisensa mukaisesti, kun ympäristöä ja toimintatapoja suunnitellaan yksilölliset tarpeet huomioiden. Muutoksia on helppo tehdä esimerkiksi hyödyntämällä avustavaa teknologiaa, joustamalla työtehtävissä ja työajoissa tai kiinnittämällä huomiota työpaikan fyysisiin olosuhteisiin.

4.2 Ohjauksella kohti työelämää

HAMKin opintojen ohjaajille suunnatussa ORA-haastattelussa keskeisiksi työllistymisen tukemiseen liittyviksi keinoksi nousivat harjoittelujen kautta tapahtuva työllistyminen sekä projektityöskentelyn tuottama osaaminen ja sitä kautta työllistyminen. Lisäksi tärkeiksi koettiin korkeakoulussa tapahtuvat rekrytointitapahtumat, erilaiset yritysvierailut ja työelämäfoorumit. HAMKissa opiskelu ja opetus perustuu työelämälähtöisyydelle. Oppimisessa yhdistyvät työelämän tilaamat oppimishankkeet, projektityöskentely ja käytännön ammattitaito. Projektioppimisen keskiössä on aina työelämälähtöinen projekti. Projektissa oppiminen perustuu ongelmaperusteisuuteen eli Problem Based Learning -ideaan, jossa oppiminen käynnistyy autenttisten, ammatillisesta käytännöstä ja työelämästä nousevien ongelmien kautta. (Poikela 2003.) Projektit mahdollistavat opiskelijoiden työskentelyn erilaisissa ryhmissä, joissa he oppivat organisoimaan omaa työtään ja vastuunottoa. Lisäksi opiskelijoiden täytyy projekteissa tuoda oma osaaminen ja vahvuudet aktiivisesti esille ja arvioida yhteistyötä ja omaa osaamistaan. Erilaiset työelämän tilaamat oppimishankkeet voivat olla mahdollisuuksia juuri erityistarpeiselle ja vammaiselle opiskelijalle oman osaamisensa osoittamiseen ja työllistymiseen projektikumppanuuden kautta.

HAMKin lukuvuoden 2017–18 teema on yrittäjyys ja yritteliäisyys. Tavoitteena on lisätä opiskelijoiden ja henkilökunnan työelämäkontakteja ja lisätä yritteliäisyyttä kaikissa koulutuksissa. Oppimisessa ja osaamisen hankkimisessa tulee painottaa myös yrittäjähenkistä toimintakulttuuria. Opiskelijoiden yrittäjämäisen asenteen ja toimintatavan vahvistamisen tulee olla jokapäiväisessä toiminnassa näkyvillä. Yrittäjämäisessä toimintakulttuurissa jokaisella opettajalla on perustiedot alueen elinkeino- ja työllisyysrakenteesta ja työllistymismahdollisuuksista. ORA-haastatteluissa opintojen ohjaajat toivat vahvasti esille tämän yrittäjämäiseen toimintaan kannustamisen. Yrittäjämäinen toiminta nähtiin positiivisena asenteena, päämäärätietoisuutena, vastuunottamisena, uuden luomisena, innovatiivisuutena, tulevaisuussuuntautuneisuutena ja kykyinä nähdä ja tehdä oikeaan aikaan soveltuvia tekoja. Yrittäjämäisessä toimintatavassa perusajatuksena on myös tukea erityistarpeisen opiskelijan omatoimisuutta ja itseohjautuvuutta. Toimintatavassa ohjataan opiskelijaa havaitsemaan monenlaisia mahdollisuuksia omalle alalle työllistymiseen. Opiskelijan uraohjauksessa sekä työllistymisen tukemisessa tuetaan opiskelijan omaan osaamiseensa luottamista ja annetaan mahdollisuuksia myös riskienottoon ja virheisiin. Lisäksi vahvistetaan uuden luomista ja kekseliäisyyttä sekä ohjataan toimimaan yhteisöllisesti yhdessä muiden kanssa. Näin kaikille tulee mahdollisuus osallistua työelämään omalla osaamisellaan ja ammattitaidollaan työkykynsä ja osaamisensa mukaan. Yrittäjyys on yksi mahdollisuus työllistyä.

ORA-haastatteluissa opintojen ohjaajat toivat esille myös rekrytointitapahtumien tärkeän merkityksen työelämäkontaktien luomiseen opiskelijoille, opettajille ja yrityksille. Rekrytointitapahtumat kokoavat yhteen työnantajat ja potentiaaliset työntekijät, joita ovat opintojen loppusuoralla olevat opiskelijat. Näissä tapahtumissa opiskelijoiden on mahdollista kuulla eri työnantajien tarjoamista työtehtävistä ja tutustua eri alojen yrityksiin. Samalla opiskelijoilla on oiva mahdollisuus markkinoida omaa osaamistaan työnantajille. Rekrytointitilaisuuksissa on myös mahdollisuus tuoda työnantajille tietoa tukea tarvitsevan henkilön palkkaamiseen liittyvistä tukimuodoista kuten erilaisista valmennuspalveluista tai työntekijän mahdollisuuksista saada työpaikkaansa tukea esimerkiksi palkkaan, työolojen järjestelyihin, apuvälineisiin tai kuljetukseen. Lisäksi rekrytointitapahtumissa kaikilla opiskelijoilla on tilaisuus sopia työelämäkontakteja ja he voivat itse olla aktiivisia rekrytoinnissa. Omaa osaamistaan opiskelija voi tuoda esille esimerkiksi multimodaalisen portfolion keinoin, jossa hän työnhakijana esittelee omaa osaamistaan tehokkaammin ja luovasti äänen, tekstin, videon ja kuvien avulla. Haastatteluissa opintojen ohjaajat toivoivat HAMKin rekrytointitapahtumien kehittämiseksi parempaa organisointia sekä tietoa eri tapahtumien ajankohdista, jolloin tapahtumiin voitaisiin valmistautua paremmin ja näin käyttää niiden tarjoamat mahdollisuudet oppilaitoksessa monipuolisesti kaikkien eri osallistujien hyödyksi.

Alumnitoiminta on oppilaitoksesta valmistuneelle kohdennettua toimintaa, jonka lähtökohtana on säilyttää yhteys entisen opiskelijan ja korkeakoulun välillä. Alumnitoiminnan avulla on mahdollisuus pitää yhteyttä valmistuneisiin opiskelijoihin, tarjota alumneille erilaisia verkostoitumismahdollisuuksia, jakaa hyödyllistä tietoa sekä kertoa koulutuksista ja sen eduista. Ammattikorkeakouluissa alumnitoiminnan tulee olla syvällisempää kuin vain olemassa oleva yhteys valmistuneeseen opiskelijaan. Alumniin avulla saadaan ammattikorkeakouluun arvokasta ja ajantasaista tietoa opetussuunnitelmien ja opetuksen kehittämiseen työelämän tarpeet huomioiden. Toimiva alumnitoiminta vahvistaa opetus- ja kulttuuriministeriön linjauksista ammattikorkeakoulun toiminnan työelämälähtöisyydestä sekä alueen yritysten tarpeiden huomioimisesta.

Amkista uralle -hankkeessa (2016) kartoitettiin vuosina 2015–2016 korkeakoulujen alumnitoimintaa, jonka kehittäminen nähtiin tärkeäksi kaikissa ammattikorkeakouluissa. Hankkeen selvityksessä tuotiin esiin alumnitoiminnan toimivuutta. Parhaimmillaan alumnit tukevat opiskelijoiden uraohjausta osana ammattikorkeakoulun työelämälähtöisyyttä ja -läheisyyttä sekä olemalla aktiivisemmin mukana projektitoiminnassa ja erilaisissa tapahtumissa. Alumniin tuoma ymmärrys uravaihtoehdoista ja työllistymisestä koetaan hyödylliseksi varsinkin opintojen alkuvaiheessa. ORA-haastatteluissa monet opintojen ohjaajat toivat esiin alumnitoiminnan tärkeyden ja kokivat, että sen kehittäminen tulevaisuudessa olisi erittäin tärkeää koulutuksen työelämälähtöisyyden tukemisessa. Myös uusien yhteistyömuotojen kehittäminen alumnitoimintaan voisi luoda erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille uusia työllistymisen mahdollisuuksia.

ORA-haastatteluissa opiskelijakeskeisyys työllistymisen tukemisessa korostui HAMKissa ja se nähtiin yhteiseksi asiaksi erityisesti tutoropettajien ja opiskelijahyvinvoinnin asiantuntijoiden kanssa. Opettajatutorin rooli nähtiin hyvin tärkeäksi opiskelijan työllistymisen tukemisessa, koska opettajilla on usein paras opiskelijatuntemus sekä tietoisuus opiskelijan yksilöllistä lähtökohdista. Erityistarpeisen opiskelijan kanssa sopiva harjoittelu tai työpaikka etsitään usein yhdessä tutoropettajan tai opintojen ohjaajan kanssa. Tärkeää on löytää työpaikka, jossa on hyväksyttävä ja vastaanottavainen ilmapiiri, joka auttaa opiskelijaa motivoitumaan ja rohkaisee häntä osoittamaan vahvuutensa ja ammatillisen osaamisensa. HAMKissa harjoittelun keskeisenä tavoitteena on koulutuksessa opittujen asioiden soveltaminen käytännössä ja opiskelijan osaamisen osoittaminen. Työharjoittelun aikana luodut henkilökontaktit ja omaan opintoalaan liittyvät työkokemukset ovat tärkeitä, kun hakeudutaan varsinaiseen palkkatyöhön opintojen jälkeen. Harjoittelussa opiskelijalla on mahdollisuus perehtyä erityisesti oman alansa keskeisiin käytännön työtehtäviin, joissa hän voi soveltaa oppimian tietoja ja taitoja

työelämässä. Harjoittelun ohjauksessa edistetään opiskelijan urakehitystä, neuvotaan ja opastetaan työnteon maailmaan sekä lisätään työllistymisen mahdollisuuksia. Harjoittelulla on usein ratkaiseva vaihe erityistä tukea tarvitsevan korkeakouluopiskelijan työllistymisessä.

Kaiken kaikkiaan työllistymiseen ja rekrytointiin liittyy yhteiskunnassa vielä paljon epätie-toisuutta ja erityisesti ennakkoluuloja erilaisuutta kohtaan. Opetuksen ja koulutuksen tutki-mussäätiön tutkimuksessa Erityinen polku tulevaisuuteen (Villa & Lavikainen 2015) tuodaan esille työllistymisen esteitä, jotka paikantuvat sosiaalisiin ja kielellisiin haasteisiin sekä niiden lahjakkuutta korostavaan kulttuuriin työmarkkinoilla. Kokemukset tämän kaltaisista työllistymi-sen haasteista korostuvat erityisesti nuorilla, joilla on Aspergerin oireyhtymä. Tällöin kyseis-ten nuorten ammatillinen osaaminen saattaa jäädä kokonaan huomioimatta ja yksilölliset vahvuudet hyödyntämättä työelämässä. Työllistymisen tukemiseen tarvitaan paljon hyvää arvokeskustelua, työnantajien kanssa kohtaamisia ja tiedon jakamista erilaisista oppimisvai-keuksista ja vammaisuudesta. Tärkeää on painottaa opiskelijan oman yksilöllisen osaamisen merkitystä sekä tarjota suunniteltua uraohjausta, jonka tavoitteena on auttaa opiskelijaa tunnistamaan, ilmaisemaan ja markkinoimaan juuri omia vahvuuksiaan ja erityisosaamistaan työelämässä. Tärkeää on, että ohjauksen avulla opiskelija pystyy kertomaan myös amma-tillisista toiveistaan ja opiskeltavaan ammattiin liittyvistä kiinnostuksen kohteistaan. Myös työnantajilla tulisi olla rohkeutta kohdata aidosti erilaisia osaajia. Ratkaisevaa pitäisi olla, mit-kä taidot työssä ovat oleellisia ja mitä taitoja työntekijällä on. Silloin keskiössä on työntekijän osaaminen, eivät hänen vammansa tai tuen tarpeensa. Monimuotoisuus työyhteisössä tulisi nähdä voimavarana, josta kaikki hyötyvät ja myös näkökulmana, jota kaikki toiminta myös ammattikorkeakoulussa tukee ja jota se myös omassa toiminnassaan toteuttaa.

5 Pohdinta

Osaaminen ratkaisee -hankkeen (ORA) kokonaisvaltaisena tavoitteena on ollut edistää HAMKin koulutuksellista inklusiota, kaikkien opiskelijoiden ja koko henkilöstön yhdenvertais-ta osallisuutta ammattikorkeakoulu-yhteisössä. HAMK strategian 2020 (HAMK n.d.b) mukai-sesti opiskelija on keskiössä, jolloin opiskelijan ohjaus ja tukeminen kuuluvat kaikille ammat-tikorkeakoulussa. ORA-hankkeessa HAMKin koko henkilöstölle tarjottiin koulutusta erilaisista oppimisvaikeuksista, oppimisen tukemisesta ja helppokäyttöisten digitaalisten työkalujen hyödyntämistä oppimisessa ja opiskelijan ohjaamisessa sekä saavutettavan teknologian ja sähköisten palvelujen tuottamisessa. Tärkeää on ollut myös EU:n saavutettavuusdirektiivistä tiedottaminen ja sen toteuttaminen, jolla edistetään kaikkien mahdollisuutta toimia täysivertai-sesti myös digitaalisessa yhteiskunnassa.

Hankkeen koulutukset ja työelämäfoorumit suunniteltiin ja toteutettiin asiantuntijoiden kanssa erilaisten opiskelijoiden kohtaamiseen, ohjaamiseen ja tukemiseen välittävän pedagogiikan periaatteella. Myös työelämän edustajien tuomat näkemykset monimuotoisesta työyhteis-östä, osaamisesta sekä tarpeet mahdollisista erityisjärjestelyistä, rahallisista palkkatuista ja rohkeudesta palkata moninaisia työntekijöitä ovat olleet tärkeitä teemoja hankkeen eri tapahtumissa. Hankkeen järjestämissä työelämäfoorumeissa on tuotu esille työnantajan, koulutuksen järjestäjän ja viranomaisen yhdenvertaisuuslain mukaista velvoitetta edistää kaikkien yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa ja lisätä vammaisten ja erityistarpeisten korkea-koulusta valmistuneiden työllistymistä. Koulutus sekä työelämässä hankitut taidot ja osaami-nen vaikuttavat ihmisten yhteiskunnalliseen sijoittumiseen kaikkein eniten. Korkeakoulu ja oppilaitokset ovat siis erityisasemassa myös yhdenvertaisuuden ja esteettömyyden edistämi-ssä yhteiskunnassa.

Oppilaitoksen yhdenvertaisuus on myös tärkeä osa oppilaitoksen imagoa. Yhdenvertaiset opiskelumahdollisuudet turvaava oppilaitos kiinnostaa kaikkia väestöryhmiä ja eri puolelta maailmaa tulevia opiskelijoita. Erilaisten opiskelijoiden osaamisen tunnistaminen ja kehittäminen parantavat oppilaitoksen kilpailukykyä. Monimuotoinen opiskelijaympäristö tarjoaa rikkaan oppimiskokemuksen ja arvokasta elämäkokemusta. Toisaalta tieto syrjivistä käytännöistä leviää nopeasti, ja vaikuttaa negatiivisesti oppilaitoksen maineeseen. Tulevaisuudessa korkeakoulutoimintaa kehitetään Suomessa edelleen entistä saavutettavampaan muotoon. Tällöin myös HAMKissa on tärkeää edelleen kehittää erilaisia opiskelun ja työllistymisen tukia ja ohjauspalveluita, joita voidaan muokata opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Henkilöstö tarvitsee myös koulutusta saavutettavuuden edistämiseen ja moninaisten opiskelijoiden kohtaamiseen ja ohjaamiseen.

YK:n vammaissopimus tuli voimaan Suomessa 10.6.2016. Tämä tarkoittaa sitä, että kansainvälistä sopimusta vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksista on noudatettava lakina. Sen toteuttamiseksi myös korkeakoulujen on lisättävä yhdenvertaisuusperiaatteen mukaista toimintaa ja kehitettävä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjausta kohti työelämää. Työllistymisen näkökulmasta korkeakoulutetuilla vammaisilla ja erityistarpeisilla henkilöillä on edelleen haasteita löytää työpaikkoja. Ihmisten asenteet vammaisia ja erilaisuutta kohtaan ovat vielä varauksellisia. Vammaisen henkilön parhaat ammatilliset edellytykset työstä suoriutumiseksi saatetaan sivuuttaa juuri hänen vammansa vuoksi. Hyvällä ja opintojen läpi jatkuvalla uraohjauksella voidaan rohkaista nuorta tehokkaampaan työpaikan hakemiseen ja oman osaamisensa esille tuomiseen. Monosen (2017) tutkimuksessa vammaiset nuoret itse tuovat esiin, että korkeakoulutuksen avulla he pystyvät itsenäiseen elämään ja täten parantavat työllistymismahdollisuuksiaan. Samoin mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti yhteiskunnan erilaisiin toimintoihin ja yhdenvertaisuuden edistämiseen pidetään tärkeänä. Kaikkien korkeakoulujen on siis kehitettävä toimintaansa yhä parempaan esteettömyyteen ja saavutettavuuteen.

Lähteet

- Design for All Foundation (n.d.). Design for All is design tailored to human diversity. Haettu 4.6.2018 osoitteesta <http://designforall.org/design.php>
- ESOK (n.d.). ESOK-verkosto. Haettu 16.12.2017 osoitteesta <http://www.esok.fi/>
- Helmi, S., Koskelo, V., Marttila, L., Tirronen, H., Nikander, L., Nurmikari, E., & Räinen-Räisänen, A. (toim.) (2016). *AMKISTA uralle. Katsaus uraseurantaan ammattikorkeakouluissa*. Haettu 16.11.2017 osoitteesta http://uraseurannat.wordpress.tamk.fi/wp-content/uploads/sites/7/2016/12/AU_julkaisu_final_07122016.pdf
- HAMK (n.d.a). Avustavan teknologian verstaas. Haettu 20.5.2018 osoitteesta <http://www.hamk.fi/opiskelijalle/avustavan-teknologian-verstaas/Sivut/default.aspx>
- HAMK (n.d.b). *HAMK strategia 2020. Ammatillisesti profiloitunut korkeakoulu – tekojen kautta*. Haettu 16.11.2017 osoitteesta <https://spark.adobe.com/page/mf2bD/>
- HAMK (n.d.c). Työuralle. Haettu 18.3.2018 osoitteesta <http://www.hamk.fi/opiskelijalle/tyouralle/Sivut/default.aspx>
- HAMK (2015). Yhdenvertaisuuden edistäminen – suunnitelma hakijoiden yhdenvertaisuuden edistämiseksi Hämeen ammattikorkeakoulussa. Toimintaohje. Hämeen ammattikorkeakoulun opiskelijahyvinvointiin ohjausryhmä 2015.
- HAMK (2016). Koulutuksen laatupalaute 2016. Koulutuksen tukipalvelut. Hämeen ammattikorkeakoulu.
- HAMK (2017). Opiskelijapalautteet 2014–2017. Koulutuksen tukipalvelut. Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Harjulahti, E. & Metsävuori, L. (toim.) (2010). *Miten meni mitoitus, onnistuiko oppiminen?* OPMITKU hankkeen loppuraportti. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 97. Turku: Tampereen yliopistopaino.
- Huhtanen, K. (2007). *Kun huoli herää*. Varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kalima, R. (2011). *Opintojen pitkittyminen ja keskeyttäminen ammattikorkeakoulussa*. Tutkimus Helsingin ammattikorkeakoulun opintojen pitkittymisen ja keskeyttämisen syistä vuosina 2002–2007 ja niihin vaikuttamisen keinoista. Väitöskirja. Kasvatustieteiden yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kanstrén, K. (2011). *Oikea-aikaisella ohjauksella sujuvaan opintojen etenemiseen*. Oulun yliopiston opiskelijoiden käsityksiä opiskelusta, opintojen viivästyisestä ja työelämään siirtymisestä. Ohjaus- ja työelämäpalvelut Valtti - Valmis tutkinto työelämävalttina -projekti. Oulu: Kalevaprint. Haettu 27.11.2017 osoitteesta <http://julkika.oulu.fi/files/isbn9789514296260.pdf>
- Kuurila, E. (2014). *Uraohjaus ja urasuunnittelu ammattikorkeakoulussa*. Väitöskirja. Kasvatustiede. Turun yliopisto. Turku: Painosalama. Haettu 20.3.2018 osoitteesta <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/98607/AnnalesC384KuurilaVK.pdf>
- Kunttu, K., Pesonen, T., & Saari, J. (2016). *Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016*. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 48: Arkmedia Oy. Haettu 16.11.2017 osoitteesta http://www.yths.fi/filebank/4237-KOTT_2016_korjattu_final_0217.pdf
- Lavikainen, E. (2010). *Opiskelijan ammattikorkeakoulu 2010*. Tutkimus ammattikorkeakoulu- opiskelijoiden koulutuspoluista, koulutuksen laadusta ja opiskelukyvyistä. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus. Turku: Uniprint. Haettu 20.5.2018 osoitteesta https://samok.fi/wp-content/uploads/2017/09/opiskelijan_amk2010.pdf
- Liimatainen, J., Kaisto, J., Karhu, K., Martikkala, S., Andersen, M., Aikkola, R., Anttila, R., Keskinarkaus, P., & Saari, P. (2010). *Viivästynyt? Minäkö? Opiskelijoiden näkemyksiä opintojen viivästyisestä, työelämästä sekä opiskelusta korkea-asteella*. Ohjaus- ja työelämäpalvelut. Oulu: Oulun yliopisto.
- Liimatainen, J., Kanstrén, K., Kaisto, J., Karhu, K., Martikkala, S., Andersen, M., Aikkola, R., Anttila, K., Keskinarkaus, P., & Saari, P. (2011). *Opintopolulle yksilöllisyyttä, opiskelijälähtöisyyttä ja empatiaa*. Korkeakouluopiskelijoiden näkemyksiä opiskelusta, opintojen viivästyisestä, työelämästä ja ohjauksesta. Valtti – Valmis tutkinto työelämävalttina -projekti.

Liski, A-L. (2017). *Hämeen ammattikorkeakoulun opiskelijoiden hyvinvointikyselyn tuloksia vuodelta 2017 ja vertailua vuoden 2015 kyselyn tuloksiin*. Raportti. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Lundahl, A. (2017). *Uraohjauksen tueksi*. Kehittämistyö. Ammatillinen opinto-ohjaaja koulutus. Hämeen ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Mononen, J. (2017). *Korkeasti koulutettujen vammaisten integroituminen ICT-alalle heidän itsensä kokemana – ”Älä anna muille etumatkaa!”*. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis A Scientiae Rerum Naturalium 706. Tampere: Juvenes Print. Haettu 11.3.2018 osoitteesta <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526217635.pdf>

Mustonen, A. & Annala, J. (2012). *”Viides luokka”*. *Opinnoissaan viivästyneiden vertaistukiryhmä*. Campus Conexus -projektin verkkoaineisto. Tampereen ammattikorkeakoulu ja Tampereen yliopisto. Haettu 27.11.2017 osoitteesta http://www.campusconexus.fi/Portals/conexus/dokumentit/Viides_luokka-Campus_Conexus_verkkoaineisto-2012_20121030.pdf

Nurmi, P. (2009). *Opettaja kouluhyvinvoinnin edistäjänä*. Toisen asteen opettajat dialogisuutensa ja autenttisuutensa sääntelijöinä. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisu E. Yhteiskuntatieteet 170. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Näkövammaisten liitto (n.d.). Saavutettavuus ja esteettömyys. Haettu 16.11.2017 osoitteesta <http://www.nkl.fi/fi/etusivu/saavutettavuus-esteettomyys>

Onnismaa, J. (2007). *Ohjaus ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta*. Tampere: Tammer Paino.

Penttilä, J. (2012). *Hitaasti mutta varmasti*. Saavutettavuuden edistäminen yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2000 -luvulla. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2012:10. Haettu 18.3.2018 osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79139/okm10.pdf?sequence=1&iAllowed=y>

Pesola, K. (2009). *Esteettömyysopas – mitä, miksi, miten*. Invalidiliiton julkaisu O.39. Tyylipaino.

Pohjola, S. (2017). *Vammaiset nuoret työhön, osaaminen ei vamma edellä*. Osku – tie työelämään. Blogijulkaisu. Haettu 16.11.2017 osoitteesta <https://tietyoelamaan.fi/vammaiset-nuoret-toihin-osaaminen-ei-vamma-edella/>

Pohjola, S. (2016). *Työyhteisön monimuotoisuus –rasite vai rikkaus*. Monster cafe. Blogijulkaisu. Haettu 16.11.2016 osoitteesta <https://www.monstercafe.fi/tyoyhteison-monimuotoisuus-rasite-vai-rikkaus/>

Poikela, S. (2003). *Ongelmaperusteinen pedagogiikka*. Teoriaa ja käytäntöä. Tampere: Tampere University Press.

Puusaari, P. (2014). *HAMK uuden kynnyksellä*. HAMKin uutiskirje 4/2014. Hämeen ammattikorkeakoulu. Haettu 20.5.2018 osoitteesta <http://www.hamk.fi/tietoa-hamkista/uutiskirje/Sivut/Pertti-Puusaari---HAMK-uuden-kynnyksella.aspx>

Salovaara-Pitkänen, H. (2014). *”Napakampaa ohjausta ja aikataulutusta”*. Opintojen pitkeytymisen syitä ja erityisen tuen tarpeita Mikkelin ammattikorkeakoulussa. Haettu 27.11.2017 osoitteesta <http://erityisopettaja.fi/opintojen-edistymisen-tukeminen-ammattikorkeakoulussa>

Sippola, A. (2017). Monimuotoisuudesta lisäarvoa. Luentomateriaali. Työllistymisen mahdollisuudet -seminaari 30.8.2017. Osaaminen ratkaisee -hanke. Hämeen ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Suomen YK-liitto (2015). *YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja*. Haettu 16.11.2017 osoitteesta http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Terveys ja hyvinvoinninlaitos (n.d.). *Opiskelijoiden hyvinvointi, terveys sekä opiskelukyky*. Haettu 16.11.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi>

Työelämän kehittämisstrategia 2020. Haettu 16.11.2017 osoitteesta http://www.tyoelama2020.fi/files/35/tyoelaman_kehittamisstrategia_final.pdf

UDL Center (n.d.). National Center On Universal Design. Haettu 18.3.2018 osoitteesta <http://www.udlcenter.org/>

Valtiovarainministeriö (2018). *Saavutettavuusdirektiivi 2016/2102*. Kohde ja soveltamisala. Haettu 27.11.2017 osoitteesta <http://vm.fi/saavutettavuusdirektiivi>

Valto (2017). *Ehdotus laadullisen työllistymisen sisällyttämiseksi korkeakoulujen rahoitusmalleihin 1.1.2019 alkaen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017. Haettu 16.11.2017 osoitteesta <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79311/okm08.pdf>

Villa, T. & Kivisalmi, S. (2015). *Korkeakoulujen saavutettavuus*. Katsaus korkeakoulujen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen saavutettavuuteen opiskelijoiden näkökulmasta. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus 53/2016. Helsinki: Otus julkaisu.

Villa, T. & Lavikainen, E. (2015). *Erytynen polku tulevaisuuteen – selvitys koulutus- ja urapoluista henkilöiltä, joilla on ADHD tai Aspergerin oireyhtymä*. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö 52/2015. Helsinki: Otus julkaisu.

Vihuri, R. (2011). *Viime tippa paras tippa*. Opintojen pitkittymisen syyt opiskelijoiden näkökulmasta Tampereen ammattikorkeakoulun Ikaalisten toimipisteessä. Tampereen ammattikorkeakoulu. Haettu 22.11.2017 osoitteesta <http://www.doria.fi/handle/10024/74004>

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Haettu 16.11.2017 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>

Yletyinen, H. (2015). *Opiskelijoiden haasteet ja erityisen tuen tarve Hämeen ammattikorkeakoulussa*. Kehittämistyö. Ammatillinen erityisopettajakoulutus. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Värri, L. (2015). *Eriolaisen oppijan tukemisen keinot Hämeen ammattikorkeakoulun metsätalouden koulutuksessa*. Kehittämistyö. Ammatillinen erityisopettajakoulutus. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Hämeen ammattikorkeakoulu.

